

Koncepció a Magyar Tudományos Akadémia főtitkári tisztségének betöltéséhez

Kecskeméti Gábor

2026. február

Tartalom

Személyes bevezető gondolatok	2
I. Összefoglalás	3
II. Helyzetértékelés és elmozdulás	7
1. Tudománypolitika, tudományirányítási környezet	7
2. Az MTA mint kutatásfinanszírozó intézmény.....	9
<i>Pályázati portfólió</i>	9
<i>Alaputatást finanszírozó pályázati alap</i>	10
3. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: A) Gyűjtemények.....	11
4. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: B) Az akadémiai doktori cím	11
5. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: C) Kutatói esélyegyenlőség, fókuszcsoportos programok	12
6. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: D) Tudománymetria, teljesítményértékelés	13
7. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: E) Informatikai fejlesztés	15
8. Az MTA mint tudománykommunikáló, ismeretterjesztő intézmény: arculatépítés, láthatóság	15
<i>A személyes nyilatkozattétel és a testületi véleményformálás keretei.....</i>	15
<i>A területi bizottságok szerepe</i>	17
<i>Honlapfejlesztés, podcast.....</i>	17
9. Az MTA mint köztestületi szolgáltató intézmény	19
<i>Köztestületi tagoknak: pályázatok, adatbázis-hozzáférések, hírlevél, kedvezmények.....</i>	19
<i>Az Akadémia doktorainak: pályázatok, doktori művek sorozata.....</i>	20
<i>Az MTA tagjainak: levelezési cím, egészségügyi és szociális támogatás</i>	20
10. HUN-REN és ELTE	21
11. Az MTA mint kutatóintézmény: A) A kutatóhálózat	22
12. Az MTA mint kutatóintézmény: B) Kiválósági központ.....	24
13. Az MTA mint kutatóintézmény: C) Nemzeti alapkutatási programok.....	26
14. Az MTA mint gazdálkodó intézmény: A pénzügyi források bővítése	28
Függelék I. Szakmai önéletrajz	30
Függelék II. Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége 2024–2025.....	33

Személyes bevezető gondolatok

Egyetemi tanulmányaim befejeztével, 1989–1992 között az MTA tudományos továbbképzési ösztöndíjasa (aspiránsa) voltam, 1992-ben pedig az MTA **Irodalomtudományi Intézetének** tudományos segédmunkatársa lettem. Máiig ebben az intézetben dolgozom, noha az intézet nevének változásait néha már magam is alig tudom követni (2012-től MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2019-től ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2023-tól HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2025-től ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja Irodalomtudományi Kutatóintézet). Az irodalomtudomány kandidátusa 1998-ban, az MTA doktora 2007-ben lettem. Az intézetbe kerülésem óta eltelt három és fél évtizedben bejártam a kutatóhálózati dolgozók teljes előmeneteli útját, tudományos munkatárs, főmunkatárs, majd tanácsadó lettem, 2016 óta **kutatóprofesszor** vagyok. 2013 óta az intézet **igazgatójaként** szolgállok. Ezzel párhuzamosan, 1997 óta a Miskolci Egyetemen is tanítok, 2009 óta **egyetemi tanárként**. 2005-ben lettem **tanszékvezető**, 2007-ben pedig a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet **alapító intézetigazgatója**. Az egyetemi intézetet 2018-ig vezettem. Az egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának alapító tagja, törzstagja, programvezetője, témavezetője és oktatója, 2009 óta a **doktori iskola vezetője** vagyok. Az MTA 2016-ban választott meg levelező, 2022-ben **rendes tagjává**. (Egy kicsit részletesebb életrajzot pályázatom végéhez csatolok: Függelék I.)

Teljes kutatói pályám során nagyon sokféle módon voltam folyamatosan kapcsolatban az Akadémiával, s azt gondolom, hogy meglehetősen behatóan megismertem az intézmény működését, kivételes erőit, képviselt elveit és napi gyakorlatát egyaránt. Nagyon sokat hoztatt ehhez a bensőséges ismerethez és tapasztalathoz az utolsó két év, 2024 és 2025, amikor az **MTA200 Elnökségi Bizottság elnökeként** az intézmény bicentenáriumi megemlékezéseinek előkészítését és lebonyolítását, az évfordulós tudományos, közművelődési és könyvkiadási programot irányítottam. Ekkor és ennek révén jóval közelebbről ismertem meg valamennyi tudományos osztály munkáját, szakmai együttműködésbe, sőt gyakran – érdememen felül – megtisztelő barátságba kerültem a legtevékenyebb, a legtávlatosabb látású, a legelkötelezettebb akadémikusokkal, közgyűlési képviselőkkel és tisztviselőkkel; együtt dolgoztam a Titkárság és a TAB csaknem minden, az LGK nagyon sok munkatársával, s módomb volt Széchenyi téri székházunk adottságainak felmérésére a nem nyilvános részeken is, pincétől a padlásig. (Az MTA200 keretében végzett munkámról szintén csatolok egy áttekintést: Függelék II.) 2025-ben már azt sem kerülhettem el, hogy az Akadémia körüli, éppen az évfordulóra különösen kiélezetté, elszánttá és kíméletlenné váló közéleti vitákban megnyilvánuljak.

Hogy mindennek nyomán összegyűlt-e annyi tudásom és tapasztalatom, amelynek és amennyinek az intézmény és a köztestület hasznát veheti a következő akadémiai ciklusban, azt a Közgyűlés tisztelt szavazói fogják eldönteni.

Igyekeztem főtitkári pályázatomat úgy összeállítani, hogy a bővebb kifejtésben, argumentálásban és adatolásban se szűkölködjék, mindazonáltal a lehető legnagyobb mértékben legyen tézisszerű, hogy ezáltal álláspontom minden kifejtett kérdésben a legvilágosabb körvonalakat nyerje el. Pontosán ebből a célból számoztam be a pályázat bekezdéseit: legyen utánkereshető, fellelhető és hivatkozható minden állításom. Ráadásul ezekre a számokra a kifejtés sok helyén előre- és visszautalok, amiből az is világos, hogy feszes szerkezetéről, koherens, összefüggő nézetekről van szó. A szöveg lineáris rendje mellett létezik egy másirányú összerendezettség is, a javasolt intézkedések csomagot képeznek, előfeltételezik és megtartják egymást.

A kifejtés módja tapintatos, de helyenként kemény szavakat, súlyos ítéleteket is tartalmaz, előfordul, hogy nem sokat köntörfalazva, nem különösképpen szépítve. Az akadémiai vezetővé válást célzó pályázati helyzetben csak őszintének szabad lenni, őszintének kifelé, de ugyanúgy a magam irányába is. Az Akadémiának akkor tudok a szolgálatára állni, ha a véleményemet nem hallgatom el, ha a törekvéseimet kendőzetlenül kifejezhetem, vagyis ha sikerül olyan helyzetet teremtenünk, hogy mindenki pontosan kivehesse, honnan jöttem, mit tapasztaltam és mit képviselek.

Először rövid **összefoglalást** adok. Ez a mozgástér és a tényleges cselekvési lehetőségek végletekig tömörített megfogalmazása, amely részletes helyzetelemzésre támaszkodik. **A helyzetértékelés és az elmozduláshoz javasolt irányok részleteit** a terjedelmesebb II. részben fejtem ki. Az összefoglalás olyan szorosan épül a helyzetértékelésből levezetett következtetésekre, hogy csupán a tömör áttekinthetőség igénye miatt állítottam össze, és csak a háttéranyaggal együtt megítható.

I. Összefoglalás

A koncepció II. része (*Helyzetértékelés és elmozdulás*) az alábbi összefoglalás pontjait fejti ki részletesen, minden pontot az azonos sorszámu fejezetben.

1. Meg kell kísérelni az **MTA tanácsadói szerepének visszaépítését** a kormányzatnál tudományos, tudományirányítási és tudományszervezési kérdésekben. Napi szintű, operatív együttműködésre kell törekedni. Formái: referatúrák; minisztériumi vagy kabinet-szintű tanácsadó testületek, döntéselőkészítő testületekbe kooptált szakértők, felkérésre készített szakértői vélemények, alkalmi egyeztetések; országos tudománypolitikai döntéshozó testületekbe kooptált tagok. Kockázat és veszély: **kormányzati fogadókészség hiányában a bizalmi viszony nem áll helyre, az MTA szándéka önmagában elégtelen.** A fogadókészségről nem lehet prognózist adni.

Az MTA jelenlegi funkciói: kutatásfinanszírozás, kutatástámogatás, tudománykommunikáció és ismeretterjesztés, a köztestület részére nyújtott szolgáltatások. E funkcióit **alapszinten a mai helyzetében is képes ellátni**, de a célokat pontosítva és fókuszálva, a folyamatokat optimalizálva **hatékonyságuk** minden területen jelentősen **növelendő**. A kormányzattal helyreálló kommunikáció és operatív együttműködés esetén törekedni kell mindegyik funkció magasabb szintű ellátását **állami többletforrás allokálásával elismertetni**.

2. Kutatásfinanszírozás:

- **A kialakult**, rendkívül gazdag **kutatásfinanszírozási portfólió megőrzendő**: kutatási és kutatási kiválósági pályázatok egyéni (Bolyai ösztöndíj) és csoportos formában (Lendület, TKI), közoktatás-fejlesztési pályázatok, tudományos társaságok támogatása, könyv- és folyóirat-pályázat, Domus határon túli támogatások (szervezetek, kiadványok, publikációk és konferencia-részvételek támogatása, magyarországi és szülőföldi ösztöndíjak), vendégkutatók meghívása, kétoldalú mobilitási támogatások hosszú távú együttműködésre külföldi akadémiai partnerintézményekkel, gyermeket nevelő kutatók támogatása, ifjúsági nemzetközi konferenciapályázat, Akadémiai Ifjúsági Díj stb.
- A finanszírozott projektek **akadémiai fenntartásának láthatóságát növelni kell**.
- A közelmúltban Kollár László javaslatot készített egy olyan, **alapkutatást finanszírozó pályázati alapról**, amelyet ugyancsak az MTA fejezetébe kíván helyezni. A tervvel azonosulok, annak a politikummal való végigtárgyalását kezdeményezni kell.

Kutatástámogatás: a kutatást szolgáló intézmények fenntartása, a kutatási minőségbiztosítás működtetése, a különféle kutatói csoportok esélyegyenlőségét biztosító intézkedések, a kutatásértékelés adekvát és méltányos módjainak kidolgozása, a kutatási adminisztráció informatikai támogatása stb.

- 3. Az MTA KIK könyvtára, levéltára és kéziratára, az MTA Művészeti Gyűjteménye, valamint a HUN-REN és az ELTE kutatóhelyein található, de továbbra is akadémiai tulajdonú gyűjtemények kivételes nemzeti értéket testesítenek meg, de nem elsősorban reprezentációra valók, hanem (1) tudományos feladatot és (2) gondozási felelősséget jelentenek. (1) Ezek bölcsészettudományi kutatások eszközei és tárgyai, külső intézmények és belső akadémiai projektek számára egyaránt **kutatástámogató háttérként** szolgálnak. (2) A kutatóhelyi gyűjtemények évek óta anyagi forrás nélkül vegetálnak, tárolásuk költsége, katalogizálásuk, állagmegóvásuk és karbantartásuk nem biztosított. Megfontolandó a gyűjteményrészekből egy **akadémiai gyűjteményi központ** megszervezése, amely – az állammal elismertett alaptámogatásból – képes gondoskodni a fenntartásukról. Ez egyszersmind újabb láthatóságot teremtené az Akadémia kulturális jelentőségének, értékörző és értékfeltáró funkciójának.
- 4. Az **akadémiai doktori cím** a magyar tudományos élet különleges értéke, ma a legszelesebb körű és a legszilárdabb minőségbiztosításon nyugvó, transzparens eljárásrend

keretében megszerezhető személyi tudományos minősítés Magyarországon. Az, hogy a PhD fokozatot követően az ország tudományos nyilvánosságának egésze előtt egy új, magasabb szintű szintézis megírása iránt ambíciót ébresztő tudományos cím is megszerezhető, hatalmas kutatástámogató erő és érték. Ugyanakkor a tudományos bizottságok az akadémiai doktori cím előfeltételül támasztott követelményei **átláthatóbb tagolást, könnyebb értelmezhetőséget** kívánnak.

- 5. A **nők a kutatói életpályán** való helytállásának támogatásához kidolgozott eljárások mind helyeselhetők, folytatandók és kiteljesítendőek, de az esélyegyenlőség biztosításához további megoldások keresésére van szükség. Minden korosztályos pályázati konstrukcióban már csak olyan pályázati kiírás az elfogadható, amely a felső korhatárt **a kutatói életpályán eltöltött időtartamban** határozza meg, s ebbe **nem számítja bele a főhivatású gyermeknevelés idejét**, a nők esetében gyermekenként háromévesnyi időtartamot. A **Fiatalkutatók Akadémiájának** tanácskozási jogú elnökségi részvétele állandó konzultációs fórumot biztosíthat. A **kutatói képességfejlesztés** elsősorban a fiatal nemzedéket megcélzó lehetőségei: pályázatiírói tréning, informatikai, nyelvi vagy kommunikációs továbbképzés, mesterkurzus, egyéni vagy csoportos konzultációk. A **fiatal kutatók kutatóintézményi alkalmazásának** korábbi akadémiai praxisa értékes jó gyakorlat, amelynek visszaállítására kísérletet kell tenni.
- 6. A **tudományértékelésben** a numerikus hatástényező faktorok fetiszizálása helyett a CoARA alapelvek érvényesítése irányába mozdul a világ, az **érdemi, tartalmi, szakértői véleményformálás** felé, amelyet a numerikus adatok csak előkészítenek és támogatnak, nem helyettesítenek. Az elmúlt másfél évtizedben az akkor tudományértékelésnek nevezett impaktfaktorhajsza a bölcsészettudomány területén végezte a legádázabb pusztítást. Az MTA felelőssége, hogy példát mutasson **méltányos és adekvát tudományértékelési elvek és gyakorlat** kialakítására, amelyek helyrehozhatják a tudománypolitikában és egyes intézmények gyakorlatában végbement torzulásokat. Törekedni kell rá, hogy az akadémiai állásfoglalás és eljárásrend az országos gyakorlatban is érvényre jusson.
- 7. A tudományterületek publikációinak eltérő számosságát, társszerzőségi viszonyait, műfaji, nyelvi és földrajzi megoszlását, hivatkozási hálózatát, továbbá mindennek a pályán eltöltött években kifejezett időbeli dinamikáját **az MTMT alapján számított percentilis értékek** a tényleges gyakorlat alapján, a tudományos bizottságok szerinti finom bontásban teszik elemezhetővé. A **tudománystatisztikai kiaknázás** mellett az MI-t is felhasználó **informatikai fejlesztések** szükségesek ahhoz, hogy automatizált **hivatkozásfeltáró munka** legyen elvégezhető a REAL repozitóriumban tárolt szövegekből. Adott az a potenciál is, hogy az MTMT ne csak a tudományértékelésre legyen használható, hanem **szaktudományi bibliográfiaként** is lekérdezhető legyen.

8. Tudománykommunikáció és ismeretterjesztés:

- **Kommunikációs tájékoztató** a köztestületi tagoknak, a személyes nyilatkozattétel és a testületi véleményformálás szabályozott keretei. Kommunikációs és retorikai **kurzusok, tréningek**.
- A **területi bizottságok** remekül teljesítenek a tudománykommunikációban, szándékaikat támogatni kell.
- Az **MTA honlapját** radikálisan meg kell újítani. **Portálszemléletű, többhasábos, dinamikus, friss nyitóoldal** szükséges, amely adekvát képet tud adni az MTA sokrétű és a külső partnerek körében is pezsgő életet generáló tudományszervező és tudományos tevékenységéről. A hatékony esemény- és eredménykommunikációt az MTA minden finanszírozási kategóriában **támogatási feltételül** szabhatja.
- **Akadémiai podcast-sorozat**ot kell indítani.

9. A köztestület részére nyújtott szolgáltatások:

- A köztestületi tagoknak: részvétel az MTA **csak számukra megnyitott pályázatain**, igényjogosultság a **jóléti létesítményekben**, VPN vagy eduID alapú **hozzáférés** az MTA által előfizetett **adatbázisokhoz, hírlevél**, vásárlási és szolgáltatási **kedvezmények** külső partnereknél.
- Az Akadémia doktorainak: részvétel az MTA **csak számukra megnyitott pályázatain, a doktori mű megjelentetése**.
- Az Akadémia tagjainak: @mta.hu **levelezési cím**, **egészségügyi és szociális ellátó szerződések** külső partnerekkel.

10. Az MTA-nak jelenleg nincs kutatóhálózata – ennek ellenére **kutatóintézmény**: nemzeti stratégiai alapkutatási programjai teszik azzá. Kutatóintézményi szerepkörét, feladatvállalását fokozni kell. A koncepció erre **három változatot** fejt ki, megvalósíthatók **egyenként vagy együttesen is**. Bármelyik elgondolás megvalósításának feltétele az Akadémiának az Alapszabályban meghatározott módon kifejezett többségi véleménye. Itteni kifejtésük tehát nem a megvalósításukra tett ígéret, hanem átgondolásra érdemes voltuk kiemelése és egyben **megvitatásuk kezdeményezése**. Az első változat megvalósíthatatlan a kormányzattal helyreálló kommunikáció és operatív együttműködés nélkül (annak formáiról és esélyeiről lásd fenn az 1. pontot), de az a másik két változat hatóerejét, dinamikáját is rendkívüli mértékben felerősítheti.

- 11. A korábbi akadémiai **kutatóhálózat felügyeletében vagy irányításában** elnyerendő akadémiai **szerep**. Három feltétele van: (1) a kormányzat szándéka a kérdés felnyitására; (2) az MTA döntéshozó testületeinek többségi támogatása; (3) a HUN-REN és/vagy az ELTE kötelékében működő kutatóintézetek főigazgatóinak és kutatóinak támogatása (**semmit róluk nélkülük!**).
- 12. Állandó kutatói állománnyal nem, de önálló szervezettel rendelkező, intézményes formában is létező **akadémiai kiválósági központ**. Csak adminisztrációs, jogi, pénzügyi személyzete van, a **kutatói állások** betöltése **kizárólag pályázati úton**, mindig határozott időre történik. A központ a kutatók **külső intézményi partnerekkel közösen megvalósítandó munkáját** hangolja össze (csoportos kutatási projektek inkubációs feladatai, egyéni alkotói ösztöndíjak).
- 13. **Akadémiai nemzeti stratégiai alapkutatási programok**. Olyan kutatási profil kialakítása, amely az MTA jelentős nemzeti intézményként játszott szerepét markánsan, **külső, közvetítő partnerek nélkül** is képes megmutatni.

14. Az MTA túlnyomóan **állami költségvetési forrásokból** működik. Mind az intézményfenntartást, mind a testületi működést, mind a külső kutatók és a társintézmények felé pályázati úton elosztott kereteket a kormányzat biztosítja. A kormányzattal helyreálló kommunikáció és operatív együttműködés (formáiról és esélyeiről lásd fenn az 1. pontot) bővítheti a költségvetési támogatás összegét, de csak ha az MTA **be tudja mutatni mindazokat a céllevű, stratégiai elgondolásait**, amelyek a fenti pontokban szerepelnek, és amelyeknek részletes kifejtését a jelen koncepció egésze tartalmazza. Vágyálom arra gondolni, hogy az MTA a közeljövőben képes volna megszerezni az állami költségvetésből való részesedését megközelítő nagyságrendű **magánfinanszírozást alapítványtevénytől, jótékonykodóktól**. A saját bevétel lehető legnagyobb növelésére és diverzifikálására azonban minden lehetőséget meg kell ragadni. Fontosabb módjai:

- A nagyvállalkozói kör egy része megértést és érdeklődést tanúsít az MTA iránt, s ha megfelelő, számukra is arculatteremtő hatású célokat találunk, nem idegen tőlük a **támogatás** gondolata. Emlékhelyek kialakításában, díjak és ösztöndíjak alapításában és fenntartásában, tudománykommunikációs rendezvények és tehetséggondozó programok támogatásában számíthatunk a hozzájárulásukra.

- A teljes magyar társadalom megszólítható **a személyi jövedelemadó 1%-ának** felajánlása céljából.
- Indokolt egy olyan **akadémiai alapítvány** létrehozása, amely rendelkezik a megfelelő **közhasznúsági jogosítványokkal** ahhoz, hogy a támogatói igénybe vehessék a közhasznú célokra adományozók számára törvényileg biztosított adókedvezményeket.
- A **társasági adóról** szóló törvény szerint az MTA és az általa alapított „kutatóintézet, kutatóhely, továbbá az ezen intézmények 100 százalékos tulajdonában álló és fő céljaként ezen intézmények tudáshasznosítási feladatait ellátó gazdasági társaság” olyan jogalany, amellyel bármely, a társasági adó hatálya alá tartozó adózó **közösen végezhet alapkutatást, alkalmazott kutatást vagy kísérleti fejlesztést**, s ezért a partner adózót jelentős **adókedvezmény** illeti meg. A kutatóintézmény fenntartásának a 11–13. pontokban kifejtett **mindhárom alternatívája** alkalmas arra, hogy partnereinknek felkínáljuk ezt a lehetőséget.

II. Helyzetértékelés és elmozdulás

1. Tudománypolitika, tudományirányítási környezet

1.1. **Az MTA rendkívüli veszteségeket szenvedett el** 2018, a kutatóhálózatának leválasztására vonatkozó kormányzati elképzelés nyilvánosságra kerülése óta. 2019. szeptember 1-én leválasztották a kutatóhálózatát, elvették – amint azóta az Alkotmánybíróság kimondta: alkotmányellenesen – az ingatlantulajdonának nagyobb része feletti szabad rendelkezését is. Tudományszervezői, tudományirányítói szerepének túlnyomó részét ezzel elveszítette, a tudománypolitikát alakító befolyása rendkívül korlátozottá vált. 2025-ben a torzóban álló intézmény – nem a kormányzat, hanem a kormányzat tágabb holdudvarába tartozó, a tudománypolitikát irányító kormányzati tényezőkre erős befolyással bíró aktorok irányából – további durva, méltatlan, egészében pedig alapvető tájékozatlanságot és rosszsindulatot tükröző támadások középpontjába került.

1.2. Az MTA az elmúlt évtizedekben – a rendszerváltás előtt és azóta is – döntően állami pénzforrásokból gazdálkodott. Saját működését – meghatározó mértékben – éppúgy a költségvetés finanszírozta, mint azokat a pályázati és egyéb programjait, rendszereit, amelyek révén külső feleknek (kutatóknak és kutatóintézményeknek) támogatást biztosított.

1.3. A magyar állam és a mindenkor kormányzat joga eldönteni, hogy a kutatási, fejlesztési, innovációs célú költségvetési pénzforrásokat milyen intézményrendszeren keresztül kívánja célba juttatni. Állami döntés volt az is, hogy az MTA hosszú évtizedeken át a magyar állam legnagyobb alapkutatási kapacitását működtette és ennek révén tudománystratégiai kérdésekben meghatározó befolyást érvényesíthetett; állami döntés volt, hogy az MTA jelentős pénzforrásokat kapott abból a célból, hogy azokat különböző pályázati rendszerek által a saját kutatóintézményein kívüli, személyes vagy intézményi programokhoz is eljuttassa – amiként **legitim döntés** az is, ha az állam mind a kutatást elvégző intézmények működtetését, mind a kompetitív formában elérhető pénzkeretek célba juttatását más intézményi partnerek bevonásával, eltérő szervezeti formákban kívánja elérni. A kormányzat egyedüli felelőssége az adófizetőkkel szemben jelentkezik, s abban áll, hogy **a kutatási befektetések a leghatékonyabban hasznosuljanak**, a legproduktívabb eredményt hozzák, **a leginkább érzékelhető jólét- vagy életminőség-javulást eredményezzék**, vagyis a nemzet javát optimalizált mértékben mozdítsák elő. A magyar államnak nincs olyan kötelezettsége, hogy mindezeket a célokat az MTA bevonásával kellene elérnie. Ha a kutatási sikerességet és társadalmi hasznosulást illetően arra a meggyőződésre jut, hogy más utakon eredményesebb működést tud elérni, nemcsak lehetősége, hanem még kötelessége is a bevett eljárásokon változtatni. Más kérdés, hogy **az állam tájékozottsága megfelelő-e**, információi teljesek és pontosak-e, a tudományos kutatás módszertani alapjait, ösztönzésének módozatait és korlátait átlátja-e, elég reprezentatív és elég felkészült tanácsadói kör összességében érvényesnek nevezhető véleményét veszi-e figyelembe döntéseiben, s hogy mindezek eredményeként a változtatási intézkedéseit vezérlő **várakozások teljesülnek vagy teljesülhetnek-e**. A kormányzat a nem körültekintő alapossággal meghozott döntéseinek következményeit a politikai támogatottságának formájában viseli, revízióra egyedül az készítheti, ha a választópolgárok számon kérik rajta az alacsony határfokú, nem költségoptimalizált, rossz ár/érték (befektetés/hozam) arányú működés által okozott károkat vagy elmaradt hasznot.

1.4. Az MTA nem kérheti számon a kormányzatot önmagában azért, mert az számára kedvezőtlen (szak)politikai döntéseket hozott. Nem elégséges hivatkozási alap erre a korábbi állapot vagy működésmód. A 2018 előtti akadémiai működés iránti nosztalgia, az átalakítása miatti fájdalom és veszteség érzése, a hagyományra való hivatkozás mind olyan alapállás, amely politikailag értelmezhetetlen, sőt a nem professzionális közéleti állásfoglalás tünete, amelyet a politikum kockázat nélkül távoltarthat magától. (Két mondat erejéig itt muszáj személyesnek lennem. A fentiek kifejtéséből nem keletkezhet az a látszat, hogy én magam indulatok nélkül térnék napirendre az elmúlt évek eseményei, főként azok méltatlan, arcpirító modalitása fölött. A frusztráltság, a felháborodás, az elképedés azonban csak a közéleti cselekvés mögöttes és személyes háttere, esetleg motivációja lehet, a tartalma és a technikája semmiképpen sem.)

1.5. A politikummal való hatékony érintkezés formája az lehet, ha a kormányzati döntések által elérni kívánt **célok**, felvállalt megfontolások és értékválasztások (1) kiválasztásának **helyes, teljes és elégséges voltáról** és (2) az elérésükhöz és érvényesítésükhöz választott **módszerek optimális vagy szuboptimális voltáról** folyik a dialógus. Ez meglehetősen kiegyensúlyozott helyzetet teremthet. Az MTA-nak a tudománypolitika cél- és értékválasztásaival általában nem volt vitája az elmúlt, igen viharos időszakban sem. Számában gyarapodó, fokozódó jólétben, javuló testi és szellemi életminőségben élő nemzet, amely a tudomány eredményeit

életviszonyainak stabilizálására és javítására, szabad értékválasztásainak autonómiájára használja fel – ezekkel a célokkal csak egyetérteni lehet. Támogatandók azok a tudománypolitikai alapelvek is, hogy a tudományba tett nemzeti befektetéseknek a lehető legnagyobb – noha korántsem mindig kizárólag anyagi gazdagodásként értett – hasznot kell hozniuk, s hogy erre akkor van a legnagyobb esély, ha az intézményi finanszírozáson felüli, célzott támogatásokat transzparens, minőség- és értékelvű, méltányos, a tudományszakok összetettségének megfelelően differenciált versenypályázati rendszerben osztják el. Azt mondhatná valaki, hogy ezek trivialitások. Korántsem azok. Viszonylag kevésbé hangsúlyoztuk az elmúlt időszakban **a deklarált célokkal való egyetértésünket**, s azt, hogy a rendelkezésünkre álló eszközöket azok támogatására kívánjuk megmozdítani. Pedig ennek a nyílt kimondása teremti meg valójában azt a dialógushelyzetet, amely az elérni kívánt célokhoz vezető **utak és módok megvitatásához**, a megvalósítás során felmerülő diszfunkciók megnevezéséhez és a korrigálásukra szánt javaslatok kifejtéséhez szükséges.

1.6. Amikor 2019-ben az MTA küldetésnyilatkozatba foglalta azt a szerepértelmezését, amely szerint a nemzet tanácsadójának szerepét kívánja betölteni, igen bonyolult kommunikációs térbe lépett. A nemzet ügyeinek irányítására a polgárok szabad választáson nyugvó parlamenti demokrácia formájában adnak felhatalmazást. A közvélemény szélesebb vagy szűkebb körei közvetlenül is megszólíthatók ugyan, de a közvetlen érintettségük általában nem teremt elfogulatlan figyelmet és érdekeltséget a mindig árnyalt és összetett, mert tudományosan mindig megalapozott akadémiai vélemény meghallgatásához, majd a rá való hivatkozáshoz. Ha az autótulajdonosok tanácsadói vagyunk, akkor a biciklisták és a gyalogosok csak fenntartással tudják fogadni a véleményünket, ami természetesen megfordítva is igaz. **A nemzet tanácsadója** nem parciális részérdekek, hanem **a nemzeti egész szempontjából a legelőnyösebb**, egyes célok eléréséhez kifejezetten kíváncsi, más érdekelt felek számára pedig a legkevesebb károkozással járó **alternatívák megtalálása** mellett kötelezi el magát. A nemzeti egész számára konszenzussal, egyesek számára még vállalható kompromisszummal, esetleg valamilyen kompenzációval elfogadható döntések megtalálásában az MTA segíthet, de a döntések felvállalása és érvényesítése azok dolga, akiket a végrehajtó hatalom irányítására népképviselő hatalmazott fel. A nemzet tanácsadójának **a nemzet felelős kormánya számára** kell tanácsokat adnia.

1.7. A tanácsadás az MTA küldetésnyilatkozatából eredő, intézményi kötelezettség, az intézmény létezésének elemi célulvűsége. A tudomány képviselőinek **tárgyszerű**, a tudományos megismerés eljárásrendjének működtetésével kiküzdött felismerésekre, a kifejtés pillanatában **az ismeretek teljes körére és naprakész szintjére támaszkodó tanácsainak meghallgatása** – az e meghallgatásra keretet biztosító belső intézményrendszer működtetése – a hatalmat gyakorlók elemi **politikai érdeke**, sőt kormányzati kötelezettsége. A meghallgatott tanácsok megfogadása és követése azonban nem az: **a mérlegelés**, a képviselt nemzetpolitikai célokkal való összehangolhatóság mérlegelése **a politikum felelőssége**. Erről számadással csak a választóknak tartozik. A kormányzati intézkedések tétje és felelőssége a társadalom konszenzusos vagy legalább többségi akarátának való megfelelés. A kormányzat a tudomány által javasolt intézkedések megtétele vagy elmaradása ügyében is elszámoltatható, de ez a társadalom politikai véleménynyilvánításának a jogköre, nem a tudományos intézményé.

1.8. A tudományos tanácsadás ritkán léphet fel az abszolútum kimondásának igényével, **javaslatait az adott társadalmi térbe kell helyeznie**. A politika világa sokat tud azoknak az embereknek a műveltségéről, kultúrájáról, képzettségéről, előítéleteiről, szocializációjáról, akikkel döntéseit meg kell értenie, el kell fogadtatnia. A tudomány, nevezetesen a társadalomtudomány ugyancsak sokat tud róluk, szociális, szociokulturális, mentális helyzetük, preferencia- és értékrendjük leírása itt tudományos célképzet, amelynek igen szabatos módszertani eszközkészlete alakult ki. Meg kell értenünk: minden tudományos tanácsadás egy bizonyos részben társadalomtudományi helyzetleírás és állásfoglalás is kell legyen; a tudományos meggyőződésekből következő minden implementálni javasolt intézkedésnek egy történelmi időpillanat előfeltételei között, társadalmilag körülhatárolt adottságok és lehetőségek világában kellene belépnie az emberek életébe, és ennek plauzibilitásáról, hasznáról és káráról, előnyeiről és korlátairól a politikai kormányzat prezentista megítéléssel fog véleményt formálni. A döntés joga és felelőssége – a fent mondottak szerint – az övék; **mindkét fél lehet jóhiszemű** akkor is, ha a fókuszált kérdést eltérően ítélik meg; nem minden tanácsunkat fogják megfogadni (olykor nem is tehetik, máskor nem kívánják megtenni), de ettől egyik fél sem lesz a nemzet ellensége, hazaáruló, ártó szándékú ellenség. **A nézetek különbsége alternatívákat teremt**, s míg az egyik fél szabatos összefoglalót tud adni ezekről, a másik fél van felhatalmazva a közöttük való választás jogával, és övé annak a felelőssége is.

1.9. A nemzet nevében, érdekében és javára munkálkodó kormányzat és a tudományos tanácsadás kapcsolata **kiegyensúlyozott és üzemszerű** kell legyen. A mindennapos ügymenet rutin eljárása referatúrát fenntartani,

tanácsadó testületet felállítani, döntéselőkészítő testületekbe szakértőket kooptálni, szakértői véleményeket megrendelni, alkalmi egyeztetéseket tartani. Ennek az üzemszerű együttműködésnek a gyakorlata visszaszorult ugyan, de tudomásom szerint a legnehezebb időkben sem szűnt meg az MTA és a kormány illetve a kormány egyes minisztériumai és szervei között. A fent kifejtett belátások alkalmazása ezt a viszonyt visszaerősítheti, bizalmi jellegét helyreállíthatja.

1.10. A kiegyensúlyozott, a nemzettel és a nemzeti kormánnyal való érték- és érdekközösséget megjeleníteni vagy felkelteni tudó, a magabiztos önérzet nyugalmával, de nem fensőbbiségével érvényesített, a másik fél előzetes tudásából, sőt igényei közül hiányzó, horizontján meg sem jelenő összetevőkre is az értékességük tudatával figyelmeztető tanácsadás alapvető fontosságú a nemzet és a kormányzat számára egyaránt. Ugyanakkor a kommunikációs hibákkal, modalitási tévesztésekkel, a mindenkori megfelelő legitimáció hiányában megkísérelt tanácsadás (utóbbiról lásd a 8.1–8.8. pontot) az MTA számára hordozza a súlyosabb, azonnali következményeket: a fennmaradás vagy perifériálissá, súlytalanná válás, elsorvadás kérdéseként is megjelenik.

1.11. Az eddigiekben a bizalom fel- vagy visszaépítésének formájáról, technikájáról és modalitásáról szoltam. Van azonban ennek a bizalomépítésnek tartalmi aspektusa is, erről alább, a 13.9. pontban lesz szó.

1.12. Az MTA jelenlegi funkciói: **kutatásfinanszírozás, kutatástámogatás, tudománykommunikáció és ismeretterjesztés, a köztestület részére nyújtott szolgáltatások.** (Ezeket fejtik ki az alábbi, 2–9. pontok.) E funkcióit **alapszinten a mai helyzetében is képes ellátni**, de a célokat pontosítva és fókuszálva, a folyamatokat optimalizálva **hatékonyságuk** minden területen jelentősen **növelendő**. A kormányzattal helyreálló kommunikáció és operatív együttműködés esetén törekedni kell mindegyik funkció magasabb szintű ellátását **állami többletforrásallokálásával elismertetni**.

1.13. Sokakkal együtt szorgalmazom, hogy az MTA ismét lásson el **kutatóintézményi** feladatokat is. Ennek a módjára három alternatívát fejtek ki a 11–13. pontokban.

2. Az MTA mint kutatásfinanszírozó intézmény

Pályázati portfólió

2.1. Az utóbbi évtizedek akadémiai szervezőmunkája **a külső partneri kapcsolatok erősítése**, a teljes magyarországi K + F + I rendszerbe való beágyazottság, **az együttműködések szorgalmazása** volt. Az MTA a **kutatásfinanszírozó pályázatok** rendkívül gazdag portfólióját dolgozta ki (a külföldi tudós társaságok és nemzetközi tudományos szervezetek 2025. novemberi budapesti tanácskozásán is nyilvánvalóvá vált, hogy ez a portfólió jóval átgondoltabb és sokrétűbb a legtöbb társintézményünk által kínálnál): kutatási és kutatási kiválósági pályázatok egyéni (Bolyai ösztöndíj) és csoportos formában (Lendület, TKI), közoktatás-fejlesztési pályázatok, tudományos társaságok támogatása, könyv- és folyóirat-pályázat, Domus határon túli támogatások (szervezetek, kiadványok, publikációk és konferencia-részvételek támogatása, magyarországi és szülőföldi ösztöndíjak), vendégkutatók meghívása, kétoldalú mobilitási támogatások világszerte akadémiai partnerintézményekkel hosszú távú együttműködésekre, gyermeket nevelő kutatók támogatása, ifjúsági nemzetközi konferenciapályázat, Akadémiai Ifjúsági Díj stb. Ezek részben célzott és az állam által az Akadémián keresztül célba juttatott költségvetési forrásból, kisebb részben az MTA saját pénzügyi kereteiből valósulnak meg. Mindegyik rendkívül sikeres, és **alapvető tudományos, tudományos szervezési, tudományos esélyegyenlőségi, tudománydiszeminációs és kulturális vagy közművelődési feladatot teljesít**. Feltétlenül megőrzendők, fenntartandók, állandó törekvés kell legyen a **pénzügyi forrásaik bővítésének** lehetősége. Ebben elsődlegesen a kormányzat tud segíteni, akár a célzott keretek, akár az MTA költségvetési forrásainak növelésével. (Egyéb pénzügyi lehetőségeket fejt ki alább a 14. pont.)

2.2. A felsorolt konstrukciókban juttatott kutatási finanszírozás túlnyomó hányada a kutatóhálózaton kívülre került abban az időben is, amikor az Akadémia még maga működtette a kutatóhálózatát. A Lendület-kutatócsoportok nagyobbik fele nem a kutatóhálózatban, hanem felsőoktatási intézményekben alakult, ugyanez volt a helyzet a hosszú időn át az MTA fejezetébe tartozó OTKA kutatócsoportokkal is, a Támogatott Kutatóhelyek Irodája által felügyelt (TKI-) kutatócsoportok pedig nemcsak finanszírozásukban, hanem mindig szervezetileg is **két- vagy többoldalú intézményi együttműködések** hozták létre. Ez hatékony és hiteles módja az MTA **beágyazódásának a teljes hazai tudományos életbe**, ami megalapozta és hosszú távon tette lehetségessé az akadémiai minőség- és értékszemlélet, látókör és tudományirányítási felelősségvállalás kisugárzó hatását is.

Amikor a következőkben ennek a kívülre juttatott finanszírozásnak néhány problémáját is leírom, korántsem azt állítom, hogy fel kellene hagyni vele, hanem az előző pontot tartom érvényesnek: ezek fokozandó tevékenységek, de kisebb korrekciók szükségesek.

2.3. Az egyetemi tanszékeken működő, akadémiai finanszírozású (akár TKI, akár Lendület) kutatócsoportokkal mindig is volt egy olyan probléma, amely a **láthatóságukat**, arculatteremtő erejüket érintette. Azt, hogy valahol MTA–XY kutatócsoport működik, többnyire csak egy egyetemi folyosón, egy kutatószoba bejárata mellett elhelyezett tábla jelezte, s már három szobával odébb sem feltétlenül tudtak a létezéséről. Sőt, a közös oktatói szobában elhelyezett egyetemi munkatársak sem értesültek arról, hogy valamelyikük fizetési ívének a javadalmait nem egészében az egyetem, vagy éppenséggel teljes egészében az MTA biztosította. Ha elértek valamilyen eredményt, a láthatóságot, a médiafigyelmet általában a helyi intézmény vitte el, az akadémiai támogatás ténye legfeljebb másodlagosan került szóba, s többnyire nem volt kézenfekvően világos a médiafogyasztó, művelt és érdeklődő nagyközönség számára sem, hogy az adott eredmény az MTA felelősség- és kötelezettségvállalása, pályázati forrása nélkül nem lett volna elérhető. 2025-ben ennél rosszabb is történt. Egy nagy vidéki egyetemünk hosszú ideje szolgáló rektora ismétlődő nyilatkozataiban arról beszélt, hogy számára nem is értelmezhető az intézménye és az MTA közötti viszony, minthogy az semmilyen intézményes formát nem ölt, semmiféle kézzelfogható eredményt nem hoz, semmiféle tényleges kapcsolódási pontot nem jelent. Az illető egyetemen a Lendület-programok megindulása, 2009 óta már 13 Lendület-kutatócsoport működött, s volt év – nyilván összhangban azzal, hogy az ilyen pályázatok ösztönzését akkor még az egyetemi vezetés is fontosnak tartotta –, amikor egyszerre négy új kutatócsoport állhatott fel akadémiai finanszírozásban, de a jelenleg még működő két kutatócsoport is évente hatvanmilliós támogatást hoz az intézménynek. Az MTA Kiváló Kutatóhelyi címét – a pályázati forma 2022. évi indulása óta – az illető egyetem 19 szervezeti egysége szerezte meg. Ezek egyike 2022 óta az Akadémia Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Programja egyik alprogramjának, a Nemzeti Helynévtárnak a konzorciumvezető, központi intézménye, évi százmilliós akadémiai támogatással. A Bolyai-ösztöndíjban, az akadémiai posztdoktori, könyvkiadási, konferenciaszervezési vagy konferenciárésztvételi pályázati támogatásban részesült ottani kollégákról nincs összegző adatom, ahogyan az egyetem jelenlegi akadémiai doktorainak és akadémikusainak a számát sem tudom pontosan megmondani. Mindenesetre bizonyos vagyok benne, hogy az intézmény szellemi arculatát messzemenően befolyásoló és intézményi működését is jótékonyan fejlesztő akadémiai hatásokról van szó. Szerencsére az egyes tudományterületek autentikus képviselői elegendő bölcsességet tanúsítanak ezeknek a szinergiáknak az érvényesítésében és respektálásában, de nem várt fordulat, hogy az intézmény vezetője – tudatlanságból vagy politikai számításból – mindennek az eltagadását is felvállalta. Mindenesetre nyilvánvaló diszfunkció vált láthatóvá: az MTA összességében többmilliárdos támogatása fejében nemhogy az arculatát, presztízsét, társadalmi ismertségét és támogatottságát kiterjesztő hatást nyerne, hanem munka- és költségigényes logisztikai támogatása fejében még meg is alázzák.

2.4. Ennek a diszfunkciónak az orvoslására alább, a 8.11–8.15. pontokban sok érdemi javaslatot teszek. Itt csak egyet említek ezek közül: eddig még arra sem törekedett az MTA, hogy a finanszírozásában működő kutatócsoportok **honlapjait** összegyűjtse és egy helyről, a központi akadémiai honlapról indulva **elérhetővé tegye**. Ez nyilvánvalóan hónapok alatt rendezhető ügy, aminek azonban óriási jelentősége lehet az intézmény arculatának formálásában.

2.5. Az MTA által finanszírozott kutatások láthatóságán tehát sokféle módon lehet javítani, de valóban érdemi, meghatározó láthatóságot az MTA **kutatóintézményi** szerepvállalása adhat. Erről a 11–13. pontokban lesz szó.

Alapkutatást finanszírozó pályázati alap

2.6. A közelmúltban Kollár László, az MTA főtitkára nagyon figyelemreméltó és már részleteiben is kidolgozott javaslatot készített egy olyan, **alapkutatást finanszírozó pályázati alapról**, amelyet ugyancsak az MTA fejezetébe kíván helyezni (lásd a *Magyar Tudomány* 2025. évi 1. számában megjelent tanulmányát és az átfogó koncepcióba foglalt kifejtésnek szentelt, decemberi 2. különszámot). A tervvel maradéktalanul azonosulok, azt olyan kiemelkedő fontosságú kezdeményezésnek tartom, amelynek a politikummal való végigtárgyalását kezdeményezni kell. Megvalósulása esetén az MTA nagyjából ott stabilizálhatná kutatásfinanszírozói pozícióját, ahol az OTKA korábbi irányítási modellje idején állott. De természetesen erre a tervre is igaz, hogy csak kormányzati egyetértő akarat valósíthatja meg (vö. 1. pont), a működtetési modell kialakítására pedig az alább, a 11.8. pontban mondottak érvényesek.

3. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: A) Gyűjtemények

3.1. A kutatástámogatásnak a kutatásfinanszírozáson túl is számos további módja van: a kutatást szolgáló intézmények fenntartása, a kutatási minőségbiztosítás működtetése, a különféle kutatói csoportok esélyegyenlőségét biztosító intézkedések végrehajtása és szorgalmazása, a kutatásértékelés adekvát és méltányos módjainak kidolgozása, a kutatási adminisztráció informatikai támogatása stb.

3.2. Az MTA KIK könyvtára, levéltára és kéziratára, továbbá az MTA Művészeti Gyűjteménye őrzi nemcsak az intézmény, hanem a teljes magyar kulturális örökség eminens fontosságú forrásanyagának és műkincseinek jelentékeny részét. Ehhez a törzsgyűjteményhez jönnek a HUN-REN és az ELTE kutatóhelyein található, de akadémiai tulajdonú és továbbra is akadémiai tulajdonban maradó gyűjtemények, amilyen például az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára, a Zenetudományi Intézet archívumai és múzeuma stb. Ebben a pontban nem azokról a kutatási eszközökről beszélek, amelyeknek a kutatóhelyek számára való rendelkezésre bocsátását törvényi kötelezettség írja elő az MTA számára, hanem az ezeken felül, az Akadémia önkéntes döntése alapján, haszonkölcsön-szerződésekkel a kutatóhelyekhez került kulturális javakról. Egy 2025 nyarán készült gyorsfelmérés alapján mintegy 15 milliárd forint értékű kulturális javakról van szó.

3.3. Ez a **páratlan** és pótolhatatlan **kulturális kincs** – amely, ismétlem, ma is az MTA tulajdonában van és szabad rendelkezése alatt áll – nemcsak kivételes nemzeti érték és **nemcsak reprezentációra való**, hanem (1) tudományos feladatot és (2) gondozási felelősséget is jelent.

3.4. Ahogyan a nagyértékű laboratóriumok és egyéb nagyberendezések a kutatási infrastruktúra részei az élő és élettelen természettudományokban, a könyvtár, levéltár, kéziratár, hang- és videótár, festészeti, képzőművészeti és zeneművészeti gyűjtemény pontosan ugyanúgy **a kutatás eszközei és tárgyai** a humán tudományokban. A gyűjtemények feldolgozása, a nemzeti kulturális örökség részeként való leírása és más identitásformáló kulturális javak keletkezéstörténetével, befogadástörténetével és értelmezésével való összekapcsolása megannyi bölcsészettudományi kutatási tárgy. E gyűjtemények alapvető **kutatástámogató infrastruktúrát** képeznek.

3.5. Ez a kutatási infrastruktúra **a kutatóintézményként** működő Akadémia kutatási tevékenységével a legszorosabb szinergiába kapcsolható össze bármely alább (a 11–13. pontokban) vázolt szervezeti forma esetében.

3.6. A kutatóhelyi gyűjtemények évek óta **anyagforrás nélkül** vegetálnak, tárolásuk költségei, katalógizálásuk, nyilvántartásuk, állagmegóvásuk és karbantartásuk csak akkor és annyiban biztosított, ha – eleve nem a nemzeti bölcsészettudományok igényei szerint kialakított pályázati rendszerekben, nagy szerencsével, kiszámíthatatlan és tervezhetetlen módon – sikerül *kutatási* támogatást elnyerni valamely (csekély) állományrészük tudományos feldolgozására. Ez tökéletes diszfunkció: a gyűjteményfenntartás és -gondozás nyilvánvalóan **intézményi alapfinanszírozási tétel** kellene legyen. Mégpedig nem jelentéktelen tétel: a műtárgyak csak temperált, szigorúan előírt környezeti paramétereknek megfelelő terekben tárolhatók, különben romlásnak indulnak. De már az éves vagyónbiztosításuk is milliárdos tétel.

3.7. Megfontolandó mindezekből a gyűjteményrészekből egy **akadémiai gyűjteményi központ** megszervezése, amely – **az állammal elismertett alaptámogatásból** – képes intézményi szervezettségben, rendezettségben, világos felelősségi viszonyok mellett gondoskodni a fenntartásukról (a jelenlegi, alig átlátható tárolási viszonyok és ellátatlanul maradt finanszírozás helyett). E gyűjtemény önálló szervezeti egység lehetne, amely (1) külső intézmények és belső akadémiai kutatási projektek számára egyaránt ellátná a bölcsészettudományi kutatásokat támogató feladatát, egyszersmind (2) újabb láthatóságot teremtené az Akadémia kulturális jelentőségének, értékőrző és értékfeltáró funkciójának.

4. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: B) Az akadémiai doktori cím

4.1. Az utóbbi időszakban vita alakult ki az akadémiai doktori cím értéke és funkciója körül. Azokkal értek egyet ebben a vitában, akik szerint ez a doktori cím (nem fokozat!) **a magyar tudományos élet különleges értéke**. Kétségkívül történeti fejlemény, a közép-európai kommunista uralom időszakában jött létre. A 21. század nemzetközi kultúratudománya már e régió szellemi jelenségeire is kiterjesztette a posztkolonialista kultúraértelmezésnek azokat a szemléleti formáit, amelyek az ilyen, a nyugat-európai és az angolszász fősodortól eltérő, ott nem visszakereshető, regionális fejleményeket nem az ítélezés, az előítélet vagy a direktíva

modalitásában tárgyalják, hanem tisztelik és megérteni kívánják azokat a szükségleteket, amelyek létrehozták őket, és azokat a jelentés- és értéktulajdonításokat is, ahogyan korszakváltások után új jelentésekkel telítődnek. Aki az akadémiai doktori címről ma mint kommunista zárványról beszél, éppoly tévesen ítél, mint aki a magyar tudományos kutatás koronaékszerének, az akadémiai kutatóhálózatnak az eredetéből kíván azt diszkvalifikáló ítéletet alkotni. A doktori cím ma a legszélesebb körű és a legszilárdabb minőségbiztosítás alapjain nyugvó, minden elemében transzparens eljárásrend keretében megszerezhető személyi tudományos minősítés Magyarországon. Amint azt sokan kifejtették, minden akadémiai cím mögött több akadémiai testület (tudományos bizottság, osztály, Doktori Tanács, bírálóbizottság) munkája, együttesen mintegy száz szakértő véleményformálása, titkos szavazással kifejezett ítéletalkotása van. A követelmények nyilvánosak, a védési eljárás nyilvános, mind az értekezés és tézisei, mind az opponensi vélemények és a jelölt válasza bárki számára elektronikusan elérhetőek, a szóbeli védési esemény szabadon látogatható, azon bárki kifejtheti tudományos véleményét a jelölt megállapításaival kapcsolatban. Az, hogy a PhD fokozat megszerzését követően nem áll meg az idő, mint az angolszász világban, vagy az, hogy nem csak az egyetemi habilitáció keretei között folytatódhat a tudományos karrier, mint a német rendszerben, hanem az ország tudományos nyilvánosságának egésze előtti, önkéntes megmérettetés iránt ambíciót ébresztő, mégpedig mindenekelőtt egy új, magasabb szintű, tapasztalatokban bővelkedő szintézis megírása iránt ambíciót ébresztő tudományos cím is a minősítési rendszer része, az hatalmas **kutatástámogató erő, érték és erény**. Az az egyetemi vagy kutatóintézeti vezető gondolkodik helyesen és távlatosan, aki lekötelezettnek érzi magát azért, hogy az MTA mint altruista szereplő, az eljárás kivételes igényességével elvégzi a minőségbiztosítási tereprendezés művét, fölötté állva minden intézményes és személyes elfogultságnak, érdekkörnek, a tudományos értéken kívüli megfontolásnak. Természetesen minden intézmény alakítsa saját személyzeti politikáját a helyi hagyományok, a konszenzusként helyben elfogadott értékrend és a vezetők legjobb – tudományos és intézményi érdek által egyaránt meghatározott – lelkiismerete szerint, de az akadémiai doktori cím magas minőséget szavatoló rangját sehol sincs ok kétségbe vonni. A tapasztalatok szerint az akadémiai doktori cím nélkül egyetemi tanári kinevezést nyert oktatókban magukban szokott – minden külső kényszer nélkül – felébredni annak az ambíciója, hogy hivatali előmenetelük tetőpontra jutása után tudományos pályájukat is újabb szintézissel koronázzák meg, s a nagy presztízsű doktori címet megszerezzék.

4.2. Az Akadémiának – a hazai törvényi környezettől függetlenül – nyilvánvalóan jogában áll saját doktori címét az általa kidolgozott és felügyelt eljárásban odaítélni. Ha e címről nem szólnának magyar állami rendelkezések vagy egy mozdulattal mind hatályon kívül helyeznék azokat, akkor is azt javasolnám, hogy az MTA saját **meritokratikus tagsági kiválasztási rendszerének** egy értékes előzetes **elemeként** továbbra is **ragaszkodjék hozzá**. Elhangzott olyan javaslat, amely a levelező tagság megszerzését a jelenlegi ajánlási rendszer helyett pályázati módra képzelel el. Olyat is lehetett hallani, hogy a taggá megválasztható személyek előzetes szűrését a MAB-ban megtestesülő állami elvárásokhoz, az egyetemi tanári cím odaítéléséhez kellene kötni. Egyik javaslat sem mérte fel az akadémiai doktori cím valóságos jelentőségét a kiválasztás, az utánpótlás megteremtése körül, a második ötlet ráadásul jóval formálisabb, felületesebb és esetlegesebb kimenetelű feltételrendszert javasolt az MTA nagyon átgondolt és differenciált követelményei helyett.

4.3. Az MTA és az FKA által 2025 nyarán elvégzett kutatói felmérés egyik tapasztalata az volt, hogy a kutatók az egyes osztályok és tudományos bizottságok az akadémiai doktori cím előfeltételül támasztott követelményeit kevésbé áttekinthetőnek tartják, **átláthatóbb tagolást, könnyebb értelmezhetőséget** kívánnak. Ezt a visszajelzést meg kell hallanunk, és az osztályoknak a Doktori Tanács irányításával pontosan ebbe az irányba kell elmozdítaniuk a kívánalmaikat.

5. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: C) Kutatói esélyegyenlőség, fókuszcsoporthoz tartozó programok

5.1. Az MTA az elmúlt évtizedben egyre következetesebben vett irányt afelé, hogy **a nők a kutatói életpályán való helytállásának támogatásához** kidolgozza azokat az esélyegyenlőségi formákat, amelyek a férfiak javára torzító korábbi nemi egyenlőtlenséget kiegyensúlyozhatják. (1) Minden pályázati konstrukcióban, ahol a kutatói életpályán eltöltött időnek jelentősége van, már csak olyan pályázati kiírás az elfogadható, amely a gyermekvállalásra és a gyermekek főhivatású nevelésére szánt időtartamot a korhatár növelésével figyelembe veszi (a főhivatású nevelés időtartamát a férfiaknál is). Helyénvaló a pályázati konstrukciók olyan átdolgozása, amely – például a *starting* támogatások esetében – a felső korhatárt nem abszolút életkorban, hanem kizárólag a

kutatói életpályán eltöltött – vagy az első publikáció megjelenésétől, vagy a PhD fokozat megszerzésétől számított – időtartamban határozza meg, s ebbe az időtartamba nem számítja bele a főhivatású gyermeknevelés idejét. Megfontolandó, hogy míg férfiak esetében csak az igazolt főhivatású gyermeknevelés időtartamát vegyék figyelembe, a nők esetében gyermekenként háromévesnyi időtartamot minden esetben beszámítsanak, függetlenül a gyermeknevelés keretétől választott (gyes/gyed stb.) jogi konstrukció tényleges igénybevételeinek adatától. (2) Az MTA példát mutathat abban a tekintetben, hogy az általa megvalósított tudományos rendezvények időtartamára a kutatók és kutatónők gyermekeinek játszóházi foglalkoztatásáról gondoskodik, például az akadémiai gyermekgondozó intézmény szakmai háttérével. (3) Az Elnökség már több határozatot hozott azonos tudományos teljesítmény esetén a női jelöltek preferálásáról a tagválasztás során. Ezek a kezdeményezések mind helyeselhetők, folytatandók és kiteljesítendőek, azzal, hogy az esélyegyenlőség biztosítására alkalmas további megoldások közös keresésére van szükség.

5.2. A **Fiatalkutatók Akadémiájához** fűződő elkötelezettségem kifejezője, hogy tagja voltam annak az akadémiai ad hoc bizottságnak, amely a megalakulásukat és alapszabályaik kidolgozását előkészítette. Működésük igazi sikertörténet; céljaikhoz fáradhatatlanul keresnek és találnak olyan kreatív eszközöket, amelyekkel nemzedéki problémákat azonosítanak és kezelnek, de a tudományművelés teljes hazai gyakorlatára is nagyon pozitív hatással vannak. (1) Tanácskozási jogú elnökségi részvételük biztosíthatja azt az állandó konzultációs fórumot, amely a kölcsönös információáramláshoz szükséges. Nyitva állok minden felvetésük érdemi megtárgyalására, kezdeményezéseik operatív támogatására. (2) A kutatói képességfejlesztés elsősorban a fiatal nemzedéket megcélzó lehetőségeire egybeült is utalok (pályázatiírói tréning, informatikai, nyelvi vagy kommunikációs továbbképzés, mesterkurzus, egyéni vagy csoportos konzultációk; 12.4. és 8.8. pontok). (3) A fiatal kutatók kutatóintézményi alkalmazásának korábbi akadémiai praxisát értékes jó gyakorlatnak tartom, amelynek visszaállítására kísérletet kell tenni (bővebben lásd a 11.7. pontban).

6. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: D) Tudománymetria, teljesítményértékelés

6.1. Ahogyan a személyi kiválóság megítélésére az akadémiai doktori cím, úgy az intézményi kiválóság minősítésére 2022 óta odaítélt MTA Kiváló Kutatóhelyi cím is olyan felelősséget és kötelezettséget ró az MTA-ra, hogy mutasson fel példát és **adjon követhető mintát** a minden tudományterületen kiegyensúlyozottan **méltányos**, az érdemi minőségbiztosítást és a kíváncsi orientációt elvégezni képes **tudományértékelési eljárásokra**. Különösen indokolt ez másfél-két olyan évtized után, amikor a világban is, Magyarországon is sokan az impaktfaktorok és egyéb numerikus hatástényezők faék egyszerűségű, mechanikus alkalmazásában hittek, s a pályázati, előmeneteli vagy teljesítményfokozó célú értékelések „hatékonyságára” törekedve nem ritkán a megítélés elmélyültségét és egyedi fókuszáltságát, a tartalmi értékítélet érdemi kimunkálását is kiiktatták.

6.2. A tudományértékelésben az utóbbi években nagyon öröndetes elmozdulás tapasztalható világszerte. A numerikus hatástényező faktorok fetiszizálása helyett a **CoARA megállapodásban** rögzített alapelvek érvényesítése irányába mozdul a világ, az **érdemi, tartalmi, szakértői véleményformálás** felé, amelyet a numerikus adatok csak előkészítenek és támogatnak, semmiképpen sem pótolnak és helyettesítenek. A megállapodást a legfontosabb hazai kutató és kutatásértékelő intézmények is magukévá tették már (aláírta az MTA, a HUN-REN, az MRK, a MAB, számos egyetem, köztük az ELTE stb.), s a 2025. évi kutatói felmérés megmutatta az ilyen elvek általános helyeslését és elfogadottságát. Az MTA 2019-ben felállított Kutatóhelyeket Minősítő Tanácsa már ebbe az irányba, a tudományterületileg adekvát numerikus adatok felelős felhasználása felé lépett, összekapcsolva azt a szakértők tartalmi megítélő értékelésével. A CoARA-elvek más intézményekben és a kormánnyal megkötendő, közép- és hosszútávú, teljesítményalapú megállapodásaik kimunkálásában való, gyakorlati érvényre juttatása azonban többnyire még előttünk van.

6.3. Az elmúlt másfél évtizedben az akkor tudományértékelésnek nevezett impaktfaktorhajsza a bölcsészettudomány területén végezte a legádázabb pusztítást. A természet- és a műszaki tudományok területén léteznek olyan átfogó és széles körben elfogadott nemzetközi adatbázisok (Scopus, WoS), amelyek reprezentatívnak tekinthető adatgyűjtés és adatfelvitel által egyszerű mutatószámokba rendezhetővé teszik mind a publikációs aktivitást, mind annak hatásmutatóit. **A bölcsészettudományok döntő hányada számára ilyen referencia-adatbázis nem áll rendelkezésre.** Rögzítenünk kell: az, hogy a bölcsészettudományok mennyiségi és minőségi megítélésének nincs hasonlóan standardizált, kiforrott, átfogó és elfogadott nemzetközi gyakorlata, nem

az ezeket a tudományterületeket művelők szándéka szerint alakult így. A készen megvásárolható rendszer hiányának négy fontosabb oka van.

6.3.1. A más tudományágak által felhasznált nemzetközi adatbázisokat nem semleges, altruista támogatók, hanem **profitorientált** vállalkozások hozták létre, működtetik és lobbiznak a terjesztésükért; e cégek **költséghatékony működésben** érdekeltek, az elérhető megtérülési mérték és a befektetendő munka- és költségáfordítás a bölcsészeti területeken alacsonyabb hányadosa nem vonzza őket.

6.3.2. A bölcsészettudományok jelentékeny hányada **nemzeti tudomány**, amelynek eredményeit meghatározóan nem angol nyelvű szakfolyóiratokban, hanem a **nemzeti nyelvű folyóirat-kultúrában** publikálják; az irodalom-, történet-, néprajztudomány és a modern filológiák sok – nyelvi és nemzeti kultúrák, korszakok, tárgykörök, módszertanok, célképzetek szerint elhatárolt – területének a legrangosabb fórumai egy-egy nyelvterület és nemzeti hagyomány folyóiratai. A nemzetközi adatbázisok e tudományterületek számára nemcsak alkalmatlanok, hanem tételesen kirekesztőek, minőségi tekintetben pedig kontraindikatívak.

6.3.3. A bölcsészettudomány publikációinak csupán töredéke folyóirat-közlemény, a legrangosabb tudományos kutatómunka további műfajai a **monográfiák**, a tematikus **tanulmánykötetek**, a **kritikai és forráskiadások**; ezek feltárása a nemzetközi adatbázisokban megoldatlan. Egy 2021. évi átfogó felmérés világossá tette, hogy míg a természettudományok esetében a folyóirat-publikációk teszik ki a publikációk 80–90%-át, a bölcsészet- és társadalomtudományoknál a folyóiratcikkekkel (45%) gyakorlatilag azonos arányban szerepelnek a könyvfejezetek (44%), sőt a publikációk több mint tizede könyv (11%). A legmagasabb szakmai presztízsű publikáció a monográfia, a tanulmánykötetekben való publikálás pedig általában és hosszú távon a folyóiratokban valóval azonos nagyságrendű. Az, hogy **mindezek a Scopusban láthatatlanok**, ennek az adatbázisnak az alkalmatlanságát mutatja meg. A folyóiratcikkek indexálására szorítkozó nemzetközi adatbázisok semmit sem tudnak megmutatni a bölcsészettudományok valódi hatástendenciáiból.

6.3.4. A bölcsészettudományok esetében **nincs azonnali visszajelzés** a befogadás és felhasználás mennyiségi dinamikájáról, amely a nemzetközi adatbázisokban elfogadott technika szerint már egy-két évvel a publikációkat követően következtetéseket alapozna meg azok minőségi értékéről és hatásáról. A bölcsészettudományban a publikációk a megjelenésüket követő három-négy évben olyan csekély számú, esetlegesen rendszertelen hivatkozást vonzanak, amelyek semmiféle alapot nem adnak minőségük megítéléséhez. A hivatkozottság **nyolc-tíz évvel a megjelenés után** jut a csúcsra, mennyiségének ekkor (és nem előbb) van relevanciája.

6.4. A 6.3.1–6.3.4. összeggézeként elmondható: nem a vizsgált tárgyra, hanem a vizsgálati eszközre vonatkozó következtetést kell levonni a Scopus/WoS adataiból. **A Scopus/WoS** mintavétele inadekvát ahhoz, hogy számaiból a bölcsészettudományi kiválóságra következtetni lehessen. Az SJR C1, D1, Q1–Q4 kategóriáin alapuló megítélés **a bölcsészettudomány számára kirívóan hátrányos, inadekvát, a szakmai minőséget kivételesen nagy mértékben torzító**. A Scopus/WoS alapulvételével a **bölcsészettudományi minőség nem ítéltető meg**, hanem a Scopus/WoS használata alapvető módszertani problémaként írható le.

6.5. Mindezek nyomán a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács a kiváló kutatóhelyi cím elnyerésére kiírandó pályázatában a bölcsészet- és társadalomtudományi kutatóhelyek számára lehetővé teszi a hivatkozottságnak az MTMT alapján történő megítélését. A súlyfaktorokat így nem Scopus/WoS értékek adják, de **a percentilis értékek** személyekre és intézmények egészére nézve is az azokéval tökéletesen analóg eljárással **kinyerhetők az MTMT alapján**. Számítható tehát tudományterületi MTMT C1, D1, Q1 stb. Az MTMT rég elérte a feltöltöttségnek és reprezentativitásnak azt a mértékét, hogy tudományometriai statisztikák nemcsak az osztályok, hanem a tudományos bizottságok (az adott tudományos bizottsághoz besorolt köztestületi tagok és a tudományterületüként az adott tudományágat megjelölő más szerzők) szerinti bontásban is kérhetők belőle. Nem szorulunk esetleges eredményeket adó és ellenőrizhetetlen algoritmusokkal dolgozó külső partnerekre ahhoz, hogy a különböző tudományterületek egymástól egészen eltérő publikációs gyakorlatát, társszerzőségi viszonyait, műfaji, nyelvi és földrajzi megoszlását, hivatkozási hálózatát, továbbá mindenek a pályán eltöltött években számított időbeli dinamikáját a legfinomabb bontásban is elemezhesük, s mindezek alapján a teljesítmény megítélésének legalább a számszerű paramétereit szorosan a működés tudományterületén adekvát koordinátákhoz illeszthessük.

6.6. Az MTA felelőssége, hogy a másfél évtizeden át az országos tudománypolitikában és egyes intézmények gyakorlatában trendszerűen fetisizált korábbi számításokat a CoARA-elvek érvényesítésével kiegyensúlyozza, egyes tudományterületeken pedig a numerikus adatokat is az MTMT percentiliseivel helyettesítve mutasson példát méltányos és adekvát tudományértékelési elvek érvényesítésére és gyakorlat kialakítására. A tapasztalat szerint az

akadémiai állásfoglalás és eljárásrend kialakítását rövidesen az országos gyakorlat is követni szokta, ebben az esetben is ennek az érvényesülésére kell törekedni.

7. Az MTA mint kutatástámogató intézmény: E) Informatikai fejlesztés

7.1. Az MTMT működtetése azonban nem csak tudománystatisztikai adatok szolgáltatására és a szabatos tudományelemzés támogatására használható fel. Az MTMT 3.0, amelynek specifikációja jelenleg sokoldalú egyeztetés tárgya, alkalmassá tehető az előző pontban leírt tudománynyilvántartási diszfunkció orvoslására is. Amint ott kifejtettem, az élő és élettelen természettudományokban elfogadott Scopus/WoS/SJR nem alkalmas a bölcsész- és társadalomtudományi területek teljesítményértékelésének támogatására, hanem helyettük az MTMT használható a hatástényezők megállapítására. Igen ám, de a humán területek hivatkozási adatai jelenleg csaknem kizárólag egyenkénti, kézi felvitellel kerülnek be az adatbázisba, nincs erre semmilyen gépi támogatás.

7.2. Az általánosan használt, egységes magyar tudományos publikációs adatbázis és a közpénzből elért kutatási eredmények legteljesebb *open access* hazai gyűjteménye, az MTA KIK REAL repozitóriuma együttesen alkalmas kell legyen ennek a helyzetnek a gyors és hatékony javítására. Az MTA elérheti, hogy nemcsak az általa vagy bármely közpénzből támogatott kutatások publikációi, hanem a közpénzből támogatott publikációs platformok teljes szövege is bekerüljön a repozitóriumba (ez az MTA folyóirat-támogatásai felhasználásának évek óta az egyik teljesítési kritériuma). Ugyancsak az MTA az, amely nemzeti kutatási programjai között a mesterséges intelligenciát is felhasználó nyelvtechnológiai fejlesztések kidolgozását támogatja (lásd 13.2. pont). A két törekvés összekapcsolása elhozhatja a megoldást: **a repozitóriumba kerülő szövegek MI alapú feltárása elvégezhet egy nyers hivatkozásfeltáró és -gyűjtő munkát**, amely kiválthatja a kézi felvitel tömeges alkalmazását. (Az emberi ellenőrzés lépései, a feltöltés menete pontosítandó rendszerszervezési kérdések.)

7.3. Az előző fejlesztés a publikáló kutatókat támogatja hivatkozásaik megtalálásában és rögzítésében. De adott az a potenciál is, hogy **az MTMT** ne csak a tudományértékelésre legyen használható, hanem – megfelelő tezausz és szakrend alkalmazásával – **szaktudományi bibliográfiaként is lekérdezhető legyen**, vagyis alapvető kutatástámogató segédeszközként működjék. Elképzelhető, hogy ilyen irányú továbbfejlesztésre nem általános az igény, mert egyes tudományterületek szakirodalmi tájékozódása a nemzetközi adatbázisok alapján jelenleg is kielégítően megoldott. A haszontalan, öncélú általános kíváncsi helyett minden tudományos bizottságnak a kezébe kell adni a döntést, hogy kíván-e élni az MTMT-alapú szakirodalmi bibliográfia lehetőségével. Ha igen, akkor természetesen a szakrendi és tárgyszavas besorolás kereteinek kialakításába is bevonandók, hiszen a rendszer csak így fogja tudni őket megfelelően kiszolgálni.

8. Az MTA mint tudománykommunikáló, ismeretterjesztő intézmény: arculatépítés, láthatóság

8.1. Az MTA-ról formált társadalmi közvélekedés alakítása meghatározó fontosságú kommunikációs feladat, de korántsem csak az. Ha nincs olyan valóságos tartalom, amely kommunikálható, akkor az arculatépítésünk bizonyosan sikertelen lesz – ennyiben tehát az arculat alakítása elválaszthatatlan a cselekvési terv egészének végrehajtásától. Másrészt azt sem gondolhatjuk, hogy a kommunikáció egyedül a Kommunikációs Főosztály feladata: mindannyian felelősséggel tartozunk érte.

A személyes nyilatkozattétel és a testületi véleményformálás keretei

8.2. A közvéleményben, a művelt nagyközönség, de még az újságírói szakma köreiben is meglehetősen nagy ismerethiány és ennek következtében konfúzió van az MTA mint intézmény és mint köztestület körül. 2019 előtt még nehezebb volt a helyzet: voltak az MTA-nak tagjai, Közgyűlésének tagjai, köztestületi tagjai és kutatóintézeti munkatársai is, ráadásul mindegyik kategórián belül még annyiféle válfaj, hogy az – itt bátran sarkítok – követhetetlen és befogadhatatlan volt az átlagos médiafogyasztó, de még a médiamunkás számára is. Aki nem az akadémiai szférában éli a mindennapjait, hogyan tudhatna első hallásra különbséget tenni tag és külső tag, tag és köztestületi tag, pláne külső tag és külső köztestületi tag között, és így tovább? Rendszeres volt a keveredés az MTA tagja és az MTA kutatója megnevezések között, sőt nem volt semmi garancia arra, hogy ha egy bármely témában nyilatkozó mint az MTA köztestületi tagja mutatkozott be az újságírónak, akkor szavait másnap a média

ne úgy ismertesse, mint hogy: ezt és azt nyilatkozta az Akadémia, ez és az az Akadémia álláspontja. 2019 óta a helyzetnek egyszerűbbnek kellene lennie, hiszen az MTA-nak már nincs saját kutatói állománya, ennek ellenére nem múlik el két-három nap anélkül, hogy valahol még mindig ne azt olvasnám, hogy valamit nyilatkozott „az MTA kutatója”, vagy hogy valakit ne akként affiliálnának, mint „az MTA X Intézetének tudományos főmunkatársa”. 2025 őszén minden médiumot megjárt egy történész kollégánk nyilatkozata, aminek kapcsán a politikum legfelső köreiből nyilvános nyilatkozatokban kérdezték, hogy az illető meddig maradhat még az MTA kutatója, miközben természetesen csak 2019-ig volt az (a Történettudományi Intézetben), de ma már a kutatóhálózatban sem dolgozik, sőt magyarországi affiliációja sincs, minthogy 2019-ben a Firenzei Egyetem oktatója lett. Amint a példa mutatja, ezek nemcsak sikertelen kommunikációs aktusok, hanem messze azon túlmutató tétjük van: mintha a politikum sem értené, hogy az MTA kutatóintézeteiből már biztosan nem kap bírálatot, ehelyett minden alkalommal, amikor az MTA összemosható politikailag artikulált véleményekkel, ez az összemosás bizonyosan meg is történik.

8.3. Az MTA aligha tehet egyebet annál, mint hogy ráerősít annak a kommunikálására, amit a közelmúltban néhány nyilatkozatában már világosan kifejtett: **az MTA nevében egyedül az MTA Elnöksége és elnöke, elnöki vagy elnökségi felhatalmazás birtokában valamely más felsővezetője nyilatkozhat.** Minden más nyilatkozat vagy egy magánszemély véleményét fejt ki, vagy – testületi felhatalmazás birtokában – az MTA valamely testületének az álláspontját, ami nem keverhető össze, nem mosható egybe az MTA véleményével.

8.4. Tudományos álláspontját mindenki korlátozás nélkül, szabadon kifejtheti. A tudományirányításról, tudományszervezésről, tudománypolitikáról szóló állásfoglalás is elemi személyi jog – de ebben az esetben már az MTA-nak is feltétlenül tiszteletben tartandó intézményi joga, hogy e kérdésekről a maga intézményi működés módjának megfelelően kimunkált, hivatalos véleményt formáljon, amelyet nem köthet gúzsba, nem ejtethet túsul egy személyi vagy csoportos megszólalás. Az Akadémia Közgyűlése, Elnöksége és elnöke összemérhetetlenül tagoltabb és differenciáltabb tudományos közösség véleményét kell megjelenítse, mint az egyes testületei és (köztestületi) tagjai által nyilvánosságra hozott, más testületekkel, azok érdekeivel és értékeivel rendszerszerű intézményességben nem egyeztetett, szükségképpen mindig parciális, egészében ismeretlen támogatottsági mértékű vélemények. A nem elhamarkodott, jól artikulált, konszenzust vagy legalább többségi támogatást élvező vélemények kimunkálására csak a vezető szervek rendelkeznek kötő erejű jogi garanciákkal is, technikai eljárásrenddel is. Ha a Közgyűlésen vagy két Közgyűlés között az Elnökségben egy kielégítően megvitatott kérdésben többségi álláspont születik, arról és csak arról mondható el, hogy az Akadémia véleménye, annak a kommunikálása már intézményi, így elnöki kötelezettség.

8.5. Nem tudományos és nem tudománypolitikai, hanem **közpolitikai, politikai közéleti kérdésekben az Akadémiának nincs eljárásrendje és nincs módja legitim intézményi vélemény kialakítására.** A közpolitika terében megvitatott kérdéseknek lehet olyan vonatkozásuk, amely tudományos vagy tudománypolitikai kérdésekkel érintkezik, de számos olyan vonatkozásuk is van, amely a személyes élethelyzet, a neveltetés, a szocializáció, a hagyományokból fakadó vagy a tudatosan felvállalt értékrend, az egzisztenciális érdek, az ízlés, a tetszés függvényében nagyon tagolt és nagyon rétegzett ítéletformálást eredményez. Az MTA mindezekben a társadalom egészének tagoltságát, sokszínűségét képezi le, monolit egységbe nem tömöríthető, egységes, az egymással összeférhetetlen értékítéletekre tekintettel nem lévő állásfoglalást nem adhat. Sem vezető szervei, sem elnöke e tekintetben nincsenek abban a helyzetben, hogy az MTA véleményét képviseljék. Mindenki hangsúlyozottan csak magánemberi véleményének és vélekedésének adhat hangot.

8.6. Körültekintés, megfontoltság, a vélemény és állásfoglalás személyes voltának hangsúlyozása, annak a ténynek a félreérthetetlen rögzítése, hogy **a nyilatkozat nem képviseli az MTA álláspontját** – ezek elkerülhetetlen kommunikációs kívánalmak az MTA minden, a médiában megszólaló köztestületi tagjával szemben. Kirívóan súlyos megsértésük felveti az etikai vétség lehetőségét.

8.7. Erre a felelősségre fel kell hívni az egész köztestületi tagság figyelmét. Össze kell állítani egy olyan **tájékoztatóanyagot**, amely ezekben a kérdésekben rövid, de tartalmas támpontokat nyújthat a sajtóval való találkozások esetén, és ezt el kell juttatni minden köztestületi tagunkhoz. A köztestületi tagságra újonnan jelentkezők számára kérelmük befogadása előtt kell ugyanezt a tájékoztatást elérhetővé tenni, s belépési szándékuk esetére nyilatkozatukat kérni arról, hogy szándékukban áll e követelményeknek megfelelően lépni a nyilvánosság tereibe.

8.8. Minden érdeklődő – így különösen a fiatalok – számára biztosítani kell, hogy **kommunikációs tréning**en vegyenek részt, elsajátítsák az érthető és vonzó tudománykommunikáció legalapvetőbb technikáit. A Fiatal

Kutatók Akadémiája az elmúlt években már nagyon előremutató lépéseket tett ebbe az irányba, a tréningek tematikájának kialakításában is bizonyosan számíthatunk a segítségükre.

A területi bizottságok szerepe

8.9. Amikor az MTA létrehozta **területi bizottságait**, azoknak elsősorban a tudományszervezési kereteket optimalizáló hatásával számoltak. Működésük első évtizedeiben valóban gyakoribb volt, hogy egyes, regionális erősséget mutató tudományterületek kutatási koordinációját vagy a régióban jelentkező problémák gyakorlati kezeléséhez szükséges alkalmazott fejlesztési feladatokat a területi bizottságok kezdeményezték és oldottak meg. Napjainkban az öt területi bizottság új erőssége mutatkozik meg: a tudománykommunikációban és **a helyi érdekeltekkel való társadalmi kapcsolattartásban** a szerepük pótolhatatlan. Az MTA200 eseménysorozatában nemcsak saját székházaikban, sőt nem is csak székvárosaikban, hanem régióik egyéb, nagyobb és kisebb településein is aktívak: koszorúzásokat, emléküléseket, emlékelőadásokat szerveznek egy-egy akadémikus szülőhelyén vagy emlékhelyén a szakmájában érintett szakbizottság és a helyi önkormányzat, közművelődési kör, hagyományörző egyesület stb. együttműködésével. Helyi iskolásokat kapcsolnak be, médianyilvánosságot biztosítanak, országos akadémiai vezetők helyi szerepléseit szervezik. A helyi vagy a vármegyei értéktárba akadémiai kötődésű értékek ünnepélyes felvételét kezdeményezik. Kiadványokat, média- vagy online tartalmakat készítenek el vagy aktualizálnak a területi bizottságok történetéről, tudósai vagy tudományos műhelyeik jelentőségéről, bemutatják ezeket a helyi médiában. Már védjegyükké vált **akadémiai klubokat** működtetnek népes törzsközönsséggel, rangos előadókkal. Olyan helyismeret és kapcsolatrendszer birtokába kerülnek, amely Budapestről nem volna megszerezhető, kialakítható. Az Akadémia törekvéseinek országos megismertetésében, beágyazásában, szövetségesek, önkormányzati, civilszervezeti és vállalkozói partnerek megtalálásában mindennek túlbecsülhetetlen jelentősége van. Kezdeményezéseiket erőforrásokkal is támogatni kell, rendezvényeiknek súlyt adva jelenjenek meg azokon az Akadémia elnöke, alelnökei, főtítkára, főtítkárhelyettese, a tematikusan érintett osztály elnöke vagy az osztály delegáltja.

Honlapfejlesztés, podcast

8.10. Mindezek előrebocsátása után már csakugyan az elsődlegesen a Kommunikációs Főosztályt illető feladatok következnek.

8.11. **Az MTA honlapját radikálisan meg kell újítani.** A jelenlegi, egyhírfolyamos formátum még abban az időben jött létre, amikor az MTA kutatóhálózatot irányított, és kutatóintézeteinek saját – egyébként nem különösebben egységes: hol professzionális, hol házilag összeeszkábált – honlapjai gazdag tartalmukkal azt érdemben kiegészítették, s ezek együtt adtak valamelyest képet az Akadémia működéséről. Nélkülük a statikus rendbe formalizált akadémiai nyitóoldal, amelyre heti három-négy hírtétel kerül fel, s mögötte a rendkívül bonyolult felépítésű menüszerkezeten át elérhető (vagy bizonyos esetekben még úgy sem elérhető) akadémiai intézményi és területi alapszolgáltatások – ez olyan informatikai keret, amely fölött eljárt az idő. **Portálszemléletű, többhasábos, dinamikus, friss nyitóoldal** szükséges, amely adekvát képet tud adni az MTA sokrétű és a külső partnerek körében is pezsgő életet generáló tudományszervező és tudományos tevékenységéről.

8.12. A portál összeállításában két alapvető szemléletmóddal lehet megpróbálkozni: a szerkesztés lehet **esemény- és eredmény-fókuszú**. Mindkettőre szükség van.

8.13. Az MTA finanszírozásában naponta valósulnak meg a legkülönbözőbb tudományos és kulturális rendezvények: nagy és kis, nemzetközi és hazai konferenciák, műhelytanácskozások, szakértői értekezletek, intézményi egyeztetések és megállapodáskötések, kerekasztal-beszélgetések, ismeretterjesztő előadások, könyvbemutatók, évfordulós megemlékezések, emlékhely-avatások, díjátadók, hangversenyek, előadóestek, kiállítások, sajtótájékoztatók, 2026-ban nagy- és kamaraszínházi bemutatók is. Az MTA200 jótékony hatásának köszönhetően most már a budapesti, Széchenyi téri székház is teli van ezekkel, de beláthatatlanul hosszú azon érdekelt felek listája, akik más helyszíneken is rendeznek ilyeneket: az osztályok, bizottságaik és munkabizottságaik, az öt területi akadémiai bizottság és tudományos és munkabizottságaik, a határon túli bizottság és az akadémiai tanácsok, a támogatott tudományos társaságok, s messze nem utolsósorban: mindazok a személyi vagy csoportos támogatottak, akik az MTA kiválósági ösztöndíjait vagy kutatási pályázatait nyerték el. A dinamikus akadémiai portál minden ilyen rendezvényről hírt adhat, mégpedig már előkészületi fázisában, konferencia- és publikációs felhívásokat közölve, majd a megvalósulást követően, fényképes vagy videófilmes beszámolót közreadva. Ha megtesszük, akkor szegényes lesz az a napunk, amelyen csupán három-négy új hír, vagyis a jelenlegi heti mennyiség jön össze. Ha pedig arrafelé is nyitunk, hogy az MTA ösztöndíjasai és támogatott

kutatócsoportjainak tagjai részvételével bárhol a világon lezajlott konferenciákról is adunk rövid összefoglalót, még egy nagyságrenddel nagyobb, színes, impozáns hírrovatunk lehet.

8.14. Ezeknek az **eseménybeszámolóknak az elkészítését** az MTA **támogatási feltételül is szabhatja**. Egyébként is szívesen szakítanék azzal a gyakori modalitással, amely az Akadémia kötelességének tekinti minden – ellátatlan, állami, központi kultúrafinanszírozás nélkül maradt – tudományos és tudománydiszeminációs szerveződés támogatását, miközben csak minimálisan kötelező vagy éppen semmilyen láthatóságot sem biztosít annak a körülménynek, hogy végül egyedül az Akadémia csakugyan a segítségére volt. A tudományos társaságok támogatása fejében például már a következő pályázati kiírásuktól fogva érvényesíthető követelmény lehet, hogy rendezvényszervezésről szóló számlákat csak abban az esetben nyújthatnak be elszámolásra, ha az adott rendezvényről szóló beszámolót beküldték az MTA honlapja számára, ellenkező esetben visszafizetési kötelezettségük keletkezik. Hasonló kötelezettség szabható az MTA konferencia-részvételi pályázatainak győztesei számára. Van már követésre érdemes példa: az MTA a 2025-re és a 2026-ra szóló folyóirat-támogatásainak feltételül szabta, hogy legalább az évfolyamok egyikében a folyóiratnak valamilyen formában meg kell emlékeznie az intézmény 200 éves évfordulójáról. Nem zárkoznék el attól sem, hogy az MTA kutatási pályázatainak győztesei se csak évenkénti beszámolóik formájában tartsák a kapcsolatot a támogatóval-fenntartóval, hanem rendezvényeikről vagy a részvételükkel megvalósult rendezvényekről ugyancsak honlaphíreket küldjenek.

8.15. Az **eredménybeszámoló**k tekintetében szintén rájuk építenék. Ha egy Bolyai-ösztöndíjas vagy egy Lendület-kutatócsoport (stb.) bármilyen felismerésre, publikált vagy publikálható eredményre jut, akkor ez olyan tudományos eredmény, amely nem születhetett volna meg az MTA mecenatúrája nélkül. A róla szóló ismertetésnek ott a helye az MTA honlapján. A jelenlegi támogatási konstrukciókban ez az egyetlen lehetőség annak a láttatására a közvéleményben, hogy az eredmény az akadémiai támogatás hasznosulásával született. Ha az MTA – valamilyen konstrukcióban (lásd 11–13. pont) – ismét kutatóintézménnyé válik, az eredménykommunikáció csak még fontosabb lesz. A nemzeti kulturális örökség minden történeti, irodalmi, zenei, művészettörténeti mozaikdarabkájának, az annak kutatásában elért minden eredménynek éppúgy látsania kell, mint a kiválósági központ ösztöndíjasai, támogatottjai, vendégei új tudományos felismeréseinek. A honlapon közölt eredmények természetesen nem tudományos, hanem ismeretterjesztő publikációk, úgy megírva, hogy a művelt nagyközönség (a saját szakterületén kívül nagyjából az érettségi szintjében elért általános műveltség birtokában) könnyűszerrel és élvezettel követhesse őket és ismerhesse fel a jelentőségüket.

8.16. A honlaptartalom harmadik, nem kevésbé jelentős összetevője az **Akadémia intézményi és testületi működésének bemutatása**. Az a tapasztalatom, hogy a tudomány művelői közül is kevesen ismerik az MTA rendkívül szerteágazó tevékenységét. Tudományelemzés, nemzeti kutatási programok, Lendület pályázatok, Bolyai ösztöndíj, közoktatás-fejlesztés, tudományos társaságok támogatása, könyv- és folyóirat-pályázat, Domus határon túli támogatások (szervezetek, kiadványok, publikációk és konferencia-részvételek támogatása, magyarországi és szülőföldi ösztöndíjak), vendégkutatók meghívása, kétoldalú mobilitási támogatások világszerte akadémiai partnerintézményekkel hosszú távú együttműködések, gyermeket nevelő kutatók támogatása, ifjúsági nemzetközi konferenciapályázat, Akadémiai Ifjúsági Díj, egyéb akadémiai díjak és kitüntetések, alumni – ez elképesztően gazdag portfólió, amelyről keveseknek, egészéről pedig alig néhányaknak van tudomásuk, s a tájékozatlanok közé tartoznak a politikai döntéshozók is, akik elképzelni sem igen tudnak ilyen sokrétű és mindig szigorú elvekhez igazodóan célra tartott, minőségbiztosított működést, továbbá az Akadémia rendelkezésére bocsátott források ennyiféle jelentős hasznosulását mind-mind a falakon kívül, nem az akadémikusok, hanem a teljes hazai és határon túli magyar tudomány javára. Valamely statikus menüpontból elindulva, kitartó kereséssel talán valamennyi fellelhető valahol az online tartalmaink között – de az a cél, hogy a dinamikus portál-tartalom adjon ezekhez is közvetlen, azonnali elérést. Láthatóságuknak folyamatosnak kell lennie; a pályázatokról például nemcsak a meghirdetésükkor, egyszeri alkalommal adni hírt, hanem a korábbi kiírások tényét, a győztesek listáját a felszínen tartani, bemutatni őket, beszámolni az eredményeikről, a publikációikról. A magyar tudomány eredményeinek jóval-jóval magasabb hányada teremődik meg akadémiai támogatással, mint amennyit a mai érzékelésünk, tudásunk és emlékezetünk nyilvántart; elemi kommunikációs cél mindezt folyamatosan összekötni az intézménnyel.

8.17. Kevesen tudják még azt is, hogy nemcsak a tudomány körüli információszerzéshez, hanem magához a **tudományos kutatáshoz** is mennyi **online tartalmat**, erőforrást biztosítunk. Ha bármely intézmény az egyszázaléknyi töredékét végzi el annak a digitalizációs munkának, mint amennyi a KIK REAL repozitóriumában felhalmozódott, már ünnepelteti magát mint a nemzeti kultúra bajnokát, miközben itt meghatározó fontosságú

könyvek és folyóirat-évfolyamok tízezrei állnak nyilvános, ingyenes elérésre rendelkezésre mindenkinek, eldugva, hírverés, figyelemfelkeltés nélkül. Egy-egy tétel kiemelése, egybekezdésnyi ismertetővel és illusztrációval való kiegészítése és vele az egész lerakat elérésének reklámozása olyan kedvescsináló lehet, amely a gyűjtemény látogatottságát egy nagyságrenddel biztosan megemeli.

8.18. Akár az esemény-, akár az eredménykommunikációban kiemelkedő pontok is lesznek: egy rendkívül jelentős külföldi vendég, egy alapvető fontosságú felismerés, egy tudomány- vagy intézménytörténeti évforduló stb. Ezek azáltal nyerhetnek többlethangsúlyt, ha az MTA róluk **podcastot** is készít. A podcast a közérdeklődésre számot tartó ismeretterjesztésnek rendkívül népszerű műfajává vált az elmúlt évek során, az MTA köztestületi tagjait rendszeresen hívják a legkülönbözőbb podcast-adásokban, beszélgetésekben való részvételre. Ugyancsak az elmúlt évek öröndetes fejleménye, hogy az MTA is felszerelkezett azokkal a technikai eszközökkel és közvetítéstábbal, amelynél többre nincs szükség saját podcast elindításához sem. A célkitűzés egyelőre heti egy akadémiai podcast elkészítése, egységesen akadémiai arculattal, védjeggyel, az akadémiai minőségbiztosítás kiemelésével. A podcastok tárgyának kiválasztása és a felkért szakértők megnevezése nyilvánvalóan olyan feladat, amely a Kommunikációs Főosztály és a tudományos osztályok egyeztetését kívánja meg; mindkét oldalról lehet kezdeményezni, de a másik nélkül sohasem lehet dönteni, az adások elkészítésének és nyilvánosságra hozatalának ütemezése, továbbá promotálása pedig a kommunikációs szakemberek feladata. (Képzeliük el a legnagyobb hírportálokat, amint rövid szöveges kivonatban szemléznek egy aktuális ügyben a legfrissebb akadémiai podcastban elhangzott információkból és belinkelik a teljes anyag elérhetőségét. Megfelelő sajtókapcsolatokkal és előkészítéssel ez könnyen elérhető, és rendkívül jó hatással volna az MTA láthatóságára, ráadásul olyan ügyekben, ahol kellő körültekintéssel kiválasztott szakértők az osztályok által hitelesített tartalmakat kommunikálhatnak.)

9. Az MTA mint köztestületi szolgáltató intézmény

Köztestületi tagoknak: pályázatok, adatbázis-hozzáférések, hírlevél, kedvezmények

9.1. A köztestületi tagság az alapszabály szerint a tudományos testületek háromévenkénti megújításakor választható és választható státust jelent. Az MTA tényleges működési gyakorlata azonban máris további előnyöket rendelt a tagságba való belépéshez, ami nagyon indokolt, hiszen motiváció nélkül és ismerethiányban bizonyosan nem alakul ki az az intézmény iránti elköteleződés és érdeklődés, amely a magas minőségű tudományos szervezés egyetlen megnyugtató, tartós erőforrása. Az MTA által fenntartott szociális és jóléti létesítményekben, így az üdülőkben minden köztestületi tag **igényjogosultnak** számít, így kedvezményes árakat fizet. Vannak akadémiai **pályázatok**, amelyeken a részvétel feltétele a köztestületi tagság. Más pályázatok nem meghívások ugyan, de célzottak: csak az MTA Kiváló Kutatóhely címmel rendelkező intézmények vehetnek részt rajtuk. Ezeket a kialakult gyakorlatokat érdemes kiterjeszteni, és az Akadémia bizonyos szolgáltatásait (koncentrikus körökben) a köztestületi tagság, az MTA doktorai és az MTA tagjai számára elérhetővé tenni.

9.2. A németországi kultúrátámogatás egyik alapvető intézménye a *Nationallizenzen* rendszere. A német költségvetés központi forrásból, nemzeti szinten fizet elő elektronikus adatbázisok egy gazdag portfóliójára, amelynek igénybevételéhez németországi lakcím és bármely német közművelődési könyvtárban fennálló tagság elegendő. Magyarországon nincs, soha nem is volt hasonló. Az MTA azonban megteheti, hogy a KIK számára előfizetett **adatbázisokat** a teljes köztestület számára biztosítja. Érvényes köztestületi tagság birtokában, egy gyors elektronikus regisztrációval VPN vagy eduID alapú **hozzáférés** biztosítható mindenki számára, aki igényli. (A felsőoktatásban és a kutatóintézményekben többnyire létezik ezt lehetővé tevő megoldás, azonban a szerződés lejártával, munkahelyváltáskor vagy nyugdíjba vonuláskor már változó a gyakorlat. A köztestületi tagság szerzett jog, az ennek alapján biztosított szolgáltatás tartósan igénybe vehető.) A KIK eddig is sokat tett azért, hogy a hazai tudományos közösséget informálja arról, melyik adatbázisnak mely csomagjára mely intézmények fizetnek elő, vagyis hová utazva lehet elérni őket. Ennél is többet tehet azonban, ha a saját előfizetési csomagját megnyitja a teljes köztestület számára, mégpedig a távoli elérés kiszolgáltatására is. Egy okkal több a köztestülethez való tartozásra, egy alkalommal több, hogy a belépőponton az MTA aktualitásokról informálhasson és érdekességeket kínálhasson, a KIK számára pedig reprezentatív nagymintás használati statisztika a következő évek előfizetéseinek profilírozásához.

9.3. A 2025. évi kutatói felmérés egyik, azonnal hasznosítható tapasztalata volt, hogy a magyarországi kutatók szívesen vennének olyan rendszeres **hírlevelet**, amely az MTA aktuális pályázatairól, programjairól, eseményeiről, fókuszpontjairól tájékoztatja őket. Tudomásom szerint meg is kezdődött egy havonként kiküldendő

elektronikus hírlevél tartalmának és formátumának kialakítása. Nagyon helyes; a szolgáltatást még 2026-ban el kell indítani és hosszú távon fenntartani.

9.4. Csak szemérmességünkől adódhat, hogy a köztestület tagjaira nem gondolunk **fogasztói csoportként**. Pedig hasonló szerveződésű hivatásrendi csoportok számára vannak sok évtizede kialakult, vonzó konstrukciók idehaza is, a világban is. A közgyűjtemények és a műemlékvédelmi szervezetek dolgozói világszerte élvezik az ICOMOS kártya előnyeit, amely ingyenes belépést biztosít számukra a legtöbb múzeumba, műemlékbe és romterületre. A pedagógusok számára rendszeresített igazolvánnyal kedvezményesen látogathatók kulturális intézmények, vásárolhatók könyvek, sőt még egyes iparcikkek is. Egy mobilkommunikációs szolgáltató számára már néhány telefon is flotta, flottakedvezményekkel. Képtelenség, hogy ha az MTA kereskedelmi és szolgáltató vállalkozásokkal megállapodik, ne lehetne elérni a köztestületi tagság számára bizonyos **kedvezményeket** legalább a legrelevánsabb területeken. Minden kedvezmény – akkor is, ha csak szimbolikus értéke van – kifejezi az MTA-hoz való kötődést a köztestületi tagságon belül, kifelé pedig hírt visz a jelentős és rangos társadalmi csoport létezésének.

Az Akadémia doktorainak: pályázatok, doktori művek sorozata

9.5. Néha elhangzanak olyan panaszok, hogy az akadémiai doktorok számára, a címük odaítélését követően kevés érdemi lehetőséget, szolgáltatást biztosít az MTA. Az egyik ilyen előny az lehetne, hogy az értekezés alapján megszerzett akadémiai doktori cím birtokosai eldönthessék, **meg kívánják-e jelentetni nyomtatásban monografikus doktori műüket**. Ha igen, természetesen javíthatják, módosíthatják, ki is egészíthetik annak szövegét az opponensi vélemények és a védési eljárás során elhangzott észrevételek nyomán, saját válaszait is felhasználva ehhez. Az MTA reprezentatív sorozatot indítana a doktori művekből, és azok megszerkesztésének és kiadásának minden költségét átvállalná.

9.6. Ugyancsak az akadémiai doktorok helyzetét erősíthetné, ha az Akadémia bizonyos pályázatain csak ők vehetnének részt vagy előnnyel indulhatnának. Itt mindenekelőtt a kollektív kutatási pályázatok (így a Lendület) *advanced* változatainak kutatásvezetői (PI) posztjára gondolok, de megfontolandó ennek érvényesítése az MTA kiválósági központ *sabbatical* pályázata – 12.4. pont (7) opció – esetében is.

Az MTA tagjainak: levelezési cím, egészségügyi és szociális támogatás

9.7. Koncentrikusan még beljebb, az Akadémia tagjaihoz lépve: lehetővé kell tenni, hogy az MTA levelező, rendes és külső tagjává választott tudósok, ha igénylik, *@mta.hu* végződésű **e-mail címet kérhessenek**. Mindenkinek van ugyan hivatali e-mail címe a mindenkori munkahelyén, emellett a legtöbben privát postacímet is fenntartanak. De vannak élethelyzetek, amikor – így nyugdíjazáskor – a korábbi munkahelyi e-mail cím elvész, vagy csak szívésségből tartják fenn. Ha kívánják, az MTA tagjai tagságuk létrejöttétől az MTA levélcímén folytathatják szakmai levelezésüket vagy annak tetszőleges részét. Ez az e-mail cím mindvégig rendelkezésükre áll, s mind számukra, mind az intézmény számára **presztízsértéke van**, ha partnereikkel ilyen címről kommunikálnak. Az akadémiai e-mail címet igénylők nyilatkozatot írnak alá, amelyben tudomásul veszik, hogy személyes vagy közéleti tárgyú levelezést erről a címről nem folytathatnak (ez nem meglepő kíváncsi, hanem az intézmények szokásos gyakorlata), és megfontolandó, hogy hozzájárulást kérjünk tőlük ahhoz is, hogy halálukat követően a postafiók tartalmát a KIK (természetesen zárt anyagként) archiválhassa. Amióta a tudományos és tudományszervezési kommunikáció messze túlnyomó többségében online folyik, azóta égető kérdés, hogy milyen kéziratári vagy levéltári források birtokába kerülnek majd a tudomány- vagy az intézménytörténet majdani kutatói. Az úgynevezett *born digital*, tehát eleve a számítógépen született tudománytörténeti források nem jelentéktelen része a levelezés, és már van ugyan jó példa ilyen anyag informatizált textológiai gondozására, de a probléma rendszerszintű megoldására még nincs eljárásrend.

9.8. Az MTA tagjai olyan csoport, amelynek magas képzettségén kívül egyéb társadalmi jellemzői is vannak. Viszonylag idős életkoruk és idős korukban is megmaradó aktivitásuk ilyen szignifikáns jellemző. Az MTA jelenleg nem biztosít semmiféle **egészségügyi szolgáltatást** a tagjai számára. Indokolt volna megállapodni egy olyan egészségügyi szolgáltatóval, amely részben szűrővizsgálatokat, részben magas színvonalú, kulturált és az igény felmerülésétől számítva reálisan rövid időn belül igénybe vehető járóbeteg-ellátást biztosít ennek a körnek és házas társuknak. Sok tagunk időskorában megöregszik, és különféle élethelyzetekben a családi gondoskodás lehetőségétől is megfosztva marad magára. Az MTA olyan **szociális támogatószolgáltatást** adó partnerrel is megállapodhatna, amely ezekben az esetekben elvégzi az időskori gondoskodás és ápolás feladatát. Felvethető a gondozóintézményben való elhelyezés kérdése is, olyan intézményi partnert választva ehhez, amely kulturált,

magas színvonalú és a szellemi igények kielégítésére is alkalmas infrastruktúráról és közegről tud gondoskodni idős, szellemi erejük megőrző, de testileg esetleg már legyengült tagjaink számára. A gondozóotthonban az internethozzáférésnek biztosítottak kell lennie (ez lehetővé teszi az osztály- és más testületi ülésekbe való távjelenléti bekapcsolódást és a levelezést), a KIK pedig megszervezi az idős tudóstársunk által igényelt szakirodalom beszerzését, letöltését vagy könyvtárközi kölcsönzését, és házhoz szállíthatja az olvasnivalót.

10. HUN-REN és ELTE

10.1. A korábbi akadémiai kutatóhálózat leválasztása és új irányítószerv alá helyezése legitim állami döntés. A történelmi jogokra való hivatkozás ezen a legkevésbé sem segít: a kutatóhálózat állami finanszírozásból jött létre, és a fenntartásához szükséges kereteket mindvégig a nemzeti költségvetés biztosította.

10.2. Az MTA-nak működése első évszázadában **nem volt kutatóintézet-hálózata**. Ennek ellenére nagyon is **kutatóintézmény volt**, olyan időkben, amikor számos tudományterületnek érdemben nem is volt más magyar kutatóintézménye. A 19. századi akadémikusok az MTA keretében végezték tudományos kutatómunkájukat, kezdetben leginkább a humán tudományok területén. Például a legkülönbözőbb szótárak, a magyar nyelvtanok, a helyesírási útmutatók, a nyelvtanok és a nyelvtörténet összefoglalói az akadémikusok tagi minőségükben elvégzett munkájuként, az MTA szellemi termékeként és kiadásában jöttek létre. Az akadémiai könyvkiadás a legnagyobb volumenű szellemi gyarapítómunka volt az országban, az akadémiai jövedelem pedig olyan munkaellenérték, amely a tudományos pályából való megélhetés első reális lehetőségét adta meg több értelmiségi nemzedék számára. Az MTA kísérletet tett arra is, hogy a kor igényeinek megfelelően felszerelt kutatóhely legyen laboratóriumi értelemben is; a mai elnöki tanácsstermet kezdetben fizikai szertárnak és kísérletezőhelynek szánták, nagy költséggel be is rendezték kísérleti eszközökkel. A szertárat később felszámolták, tárgyait felsőoktatási intézményeknek ajándékozták ugyan, ám a kutató Akadémia nem csupán történelmi emléke, hanem ma is használ „laboratóriuma” az MTA KIK szakkönyvgyűjteménye, a legkülönbözőbb szakterületek ma is aktív könyvtári háttérintézménye (vö. 3. pont).

10.3. A két világháború között alapítottak néhány állami kutatóintézetet (például a Balatoni Limnológiai Intézetet, korabeli fraternális megnevezéssel a „csiborpatkoldát”), amiként előfordult az is, hogy a kutatómunkához szükséges személyi bérkeretet az országos közgyűjteményeket összefogó – ahogyan akkor nevezték – gyűjteményegyetem keretében biztosították; így lett például Bartók Bélának népdalkutatói státusza évekre az MTA patkós szobájában. De az első igazán jelentős állami kutatóhelyi koncentráció a Teleki Pál Intézet formájában jött létre, erős humán tudományi hangsúllyal, 1941-ben. A Kárpát-medencei történelem, földrajz, nyelvek, népek, kultúrák tanulmányozása a történelmi fordulóponton valódi nemzetstratégiai jelentőséggel bírt, ezért nem csoda, hogy finanszírozására – az ekkor már halott Klebelsberg szellemét tovább éltetve – a háborús körülmények között is módot találtak. Amiként az sem csoda, hogy a kiépülő kommunista hegemonia nem tűrte meg sokáig: 1948-ban Kelet-európai Tudományos Intézetté alakult, majd 1949-ben felszámolták. Roncsaiból három nagyobb egység menekült meg, a Történettudományi, a Nyelvtudományi és az Állam- és Jogtudományi Kutatóintézet, ezek két évig közvetlen állami intézményekként működtek, majd 1951-ben a frissen létrehozott akadémiai kutatóhálózatba olvadtak, annak első humán tudományi intézeteiként.

10.4. Igaz tehát, hogy az akadémiai kutatóhálózat a kommunizmus idején jött létre, de korántsem akként igaz, hogy mindez a totális ideológiai megfelelést jelentette volna. Helyesebb úgy fogalmazni, hogy a 20. század második felében a világszínvonalú tudományos kutatás által már egyértelműen megkívánt laboratóriumi és kutatószemélyzeti **eszköz- és tudáskoncentrációt** az egyébként tökéletesen ellátatlan alapkutatási területen **a magyar állam az MTA intézményein keresztül teljesítette**, de így és itt vitte tovább azokat a nemzetstratégiai funkciókat is, amelyeknek állami támogatására korábban a Teleki Intézet adott példát. Tisztogatásra természetesen sor került (Kosáry Domokos például a Teleki Intézetben igazgatóhelyettesként szolgált, az MTA Történettudományi Intézetébe viszont csak 1968-ban kerülhetett vissza), de volt példa a folyamatosságra is (Lőrincze Lajos a Teleki Intézetben kezdett, majd a Nyelvtudományi Intézetnek is tagja maradt), egészében pedig – erre az Irodalomtudományi Intézet kínál emlékeztető példát – az akadémiai kutatóintézetek éppen nem a keményvonalas kommunista ideológia pártfészkei lettek, hanem **viszonylagos szólás- és szellemi szabadságot kínáltak** a legnagyobb nyomással szemben is. Munkatársi gárdájuk jelentékeny részét olyan szakemberek adták, akiket eltiltottak az ifjúság megmételtyezésétől, vagyis a pártkorifeus professzorok által uralt egyetemeken való oktatómunkától, és ide eldugva maradhattak alkotó- és hatóerő birtokában, akárcsak a felosztott szerzetesrendek

számos, világi értelmiségi pályára lépni kénytelen és ott például jó latin nyelvtudásával és a humaniorák iránti érzékenységgel boldoguló tagja.

10.5. Az MTA kutatóhálózata tehát történeti fejlődés eredményeként vált a 20. század második felében **az alapkutatások egyetlen átfogó és nemzetközi színvonalú hazai intézményévé**. Az Akadémiától való leválasztása – történt az bármennyire brutális és kíméletlen módszerekkel, az indokok előtarása nélkül, a konszenzusos megoldást meg sem kísérő módon – ma már ugyancsak történeti tény. A kormányzat a fenntartására fordított állami finanszírozást új irányítószerveken keresztül juttatja el a kutatóhálózathoz. Szándéka legitim, annak eredményes, célirányos és hatékony voltát a fokozódó teljesítmény igazolhatja, ha a kutatóintézményeket az ismétlődő megrázkódtatások kontraproduktív és diszfunkcionális hatásai után végre legalább középtávon hagyják nyugodt körülmények között működni.

10.6. Az MTA – amely maga is döntő mértékben az államtól juttatott forrásokból gazdálkodik – nem rendelkezik saját pénzforrással korábbi kutatóhálózata működtetéséhez. A kormányzati szándékot a kutatóhálózat új irányítószerv alá helyezésére még lassítani és körütekintő eljárásra bírni sem volt képes, nemhogy megállítani. A kormányzat tudománypolitikai irányvétele befolyásolhatatlannak, a végrehajtás módjában mutatott erődemonstrációja feltartóztathatatlannak mutatkozott. A kutatóhálózat visszavételére vonatkozó **akadémiai szándék önmagában elégtelen**. Az állam támogatása nélkül az sem lehet cél – az ország méretének és a rendelkezésre álló erőforrásoknak a függvényében egyébként sem volna indokolható cél –, hogy az MTA alternatív kutatóhálózatot alapítson és fejlesszen (a duplikált laboratóriumi infrastruktúra létrehozása önmagában százmilliárdos befektetési tétel volna, értelmetlenül).

10.7. Egy új politikai környezet, de akár egy változatlan nemzetspolitikai irányvétel mellett sem elképzelhetetlen új tudománypolitika természetesen teremthet új helyzetet. Olyan tudománypolitika, amely belátással, mérlegeléssel, a kölcsönös előnyök keresésével, leginkább pedig az elérni kívánt célokhoz a csakugyan adekvátnak látszó módszerek, eljárások körütekintő, indokolható és belátható megválasztásával kíván a tudományos potenciál fokozásának, hatóereje növekedésének és eredményei hasznosulásának kérdéseire közlekedni.

10.8. Ha az utóbbira kormányzati szándék mutatkozik, a helyzet akkor sem rendezhető két fél (kormány–MTA vagy új irányítószervek–MTA) közötti tárgyalásokkal, feltétlenül háromoldalú tárgyalásokra lesz szükség. A kialakult helyzetben ugyanis a legszörnyűbb hiba, amit elkövethetünk, az volna, hogy ismét a kutatóintézmények feje fölött, a meghallgatásuk nélkül cselekszünk. Az MTA 2025-ben is példát adott abból, hogy minden megoldási javaslatát a HUN-REN szétszakítás előtt álló kutatóhálózatának főigazgatóival való egyeztetés nyomán és véleményükkel összhangban fogalmazta meg. Ez az egyetlen helyes eljárás: **semmit róluk nélkülük**.

10.9. A jelen koncepció megfogalmazásakor, 2026 februárjában semmiféle jele olyan kormányzati szándéknak, amely a kérdés felnyitását bármilyen formában lehetővé tenné. Lehetséges, hogy ez a helyzet közelesen, akár 2026-ban érdemben megváltozik. Az MTA vezetésének felkészülten, kidolgozott stratégiával, benne **preferenciarendbe állított alternatívákkal** kell várnia ezt a lehetőséget, sőt várnia nem elég, hanem a helyzet megváltozásának első jeleire **proaktívan** kell cselekednie egy érdemi, felelős és mozgásteret biztosító tárgyalás előkészítése céljából.

10.10. E koncepció megírásának idején annyiféle kimeneti lehetőség áll az MTA-t érintő jogi és közpolitikai folyamatok előtt, hogy egy vezetőjelöltől nem várható el, hogy mindegyik kombinációra kész terve legyen. Ami elvárható: fejtsen ki olyan lehetőségeket, **koncepcionális alternatívákat**, amelyek **egyike, másika vagy akár közülük egyszerre több** előtt is – a proaktivitás eredményeként – megnyílhat a lehetőség, hogy valóra váljanak. Ez történik az alábbi, 11–13. pontokban. Hangsúlyozandó, hogy az alternatívák egyikének érvényre juttatásáról sem dönthet önmagában az MTA; mindegyikre igaz, hogy csakis a külső partnerekkel folytatott tárgyalások eredményeként, velük egyetértve hajthatók végre. Az MTA bármelyik koncepció megvalósítására vonatkozó elhatározása pedig nem lehet önmagában vezetői szándék, hanem testületileg, az Alapszabálynak megfelelő többséggel kifejezett szándéknak kell lennie.

11. Az MTA mint kutatóintézmény: A) A kutatóhálózat

11.1. Ha az MTA nem kíván pusztán kutatásfinanszírozó intézmény maradni, hanem vissza kívánja szerezni kutatóintézményi funkcióit is, arra a 11–13. pontokban **három alternatívát** is felvázolok. Lehetséges, hogy egyet,

kettőt, kivételes csillagállás esetén akár mind a hármat meg lehet valósítani ezek közül, mindenesetre nincs olyan körülmény, amely bármelyiket kizárólagossá tenné a többivel szemben. De az elsőnek a megvalósítása **lehetetlen kormányzati egyetértés nélkül**, és a másik kettő esetében is arról van szó, hogy kormányzati elismerésük, támogatásuk sokkal életszerűbbé teszi a megvalósításuk esélyét, mint ha az MTA-nak pusztán saját meglévő vagy önerőből megszerezhető forrásaiból kellene kezdeményeznie őket. Bármelyik kutatóintézményi elgondolás megvalósításának feltétele még az Akadémiának az Alapszabályban meghatározott módon kifejezett **többségi akarata**. Itteni kifejtésük tehát nem a megvalósításukra tett ígéret, még csak nem is annak határozott szorgalmazása, hanem átgondolásra érdemes voltak kiemelése és egyben **megvitatásuk kezdeményezése**.

11.2. Az első alternatíva az elszakított **kutatóhálózat** ismét **akadémiai felügyelet vagy irányítás alá helyezése**. Már e két szó is elágazást jelöl: a felügyelet az irányítószervben való akadémiai képviseletet is jelenthet, az irányítás viszont operatív működtetést. A kettő közötti széles skálán bárhová pozicionálható a kutatóhálózatban megvalósítani kívánt akadémiai szerepvállalás intenzitása. Kiinduló feltétel, hogy bármelyiket is csak **tárgyalásos konszenzus** hozhatja létre, beleértve nemcsak a kormányzati szándékot, hanem a kutatóhálózat főigazgatóinak és kutatóinak véleményét is.

11.3. Nem lehetetlen, hogy a HUN-REN és/vagy az ELTE főigazgatóinak és kutatóinak az lesz a többségi véleménye, hogy az új irányítószervük biztosítja intézményeik számára azokat a tárgyi feltételeket, pénzügyi perspektívákat, a kiszámítható, tervezhető, átlátható és sokrétűen támogató működésmódnak azt a rendszerét, amely a legideálisabb az alkotómunka kiteljesedéséhez, intenzívebbé válásához, részint a rangos nemzetközi szereplőként való fellépéshez vagy megmaradáshoz, részint a társadalmi hasznosulás sokrétű formáinak eléréséhez. Ha ez lesz a többségi véleményük, akkor a továbbiakban az MTA csak annyiban érintett fél a történetükben, mint bármely más kutató- vagy felsőoktatási oktatóhely esetében: az intézmények ambíciójuk mértékében pályázhatnak az MTA Kiváló Kutatóhely címének elnyerésére, kutatóik egyéni vagy csoportos pályázatokat nyújthatnak be az MTA mindenkori kutatásfinanszírozó pályázatainak, akadémiai doktori címre pályázhatnak és akadémiai taggá választhatók.

11.4. Elképzelhető, hogy a HUN-REN főigazgatóinak és kutatóinak más lesz a véleménye erről a kérdésről, mint az ELTE-hez került kutatóintézményekéinek. A 2025 augusztusában az ELTE kötelékébe önálló jogi és gazdálkodási egységként bekapcsolt négy bölcsészeti- és társadalomtudományi kutatóközpont kutatói 90%-os arányban utasították el a szervezeti változtatást; mind ők, mind vezetőik, mind az MTA vezetése megkönnyebbüléssel fogadták volna az Akadémiához való visszakerülésüket 2025-ben, s ennek a megoldásnak egyetlen akadály a kormányzat intranzigens ellenállása volt. Nemzeti alapkutatási intézményeknek egy – bármely – egyetem szervezeti kereteibe való illesztése valóban nem kézenfekvően célravezető kombináció, különösen akkor, ha létezik a nemzeti tudományosság megszervezésének egy olyan alapintézménye, az MTA, amelynek mind az alapítói szándékában, mind a küldetésnyilatkozatában meghatározó súllyal szerepel az a cél és az a funkció, amelyet ezek az intézmények megtestesítenek. Az MTA, a kormányzat és az érintett négy kutatási intézmény közötti háromoldalú tárgyalás kezdeményezése véleményem szerint abban az esetben is érvényes akadémiai álláspont, ha a HUN-REN intézményei esetében – az ő helyzetértékelésük figyelembevételével – hasonlóra nem kerül sor. Természetesen ez csak az én véleményem; ha ide jutunk, testületi állásfoglalás szükséges.

11.5. 2025-ben az ELTE a négy kutatóközpont átvételére vonatkozó szándéknyilatkozatának konjunktív feltételei között meghatározó fontosságú volt, hogy a működésükhöz szükséges **pénzügyi kereteket az államnak kell biztosítania**, az ELTE nincs abban a helyzetben és nincs olyan szándéka sem, hogy saját költségvetéséből áldozzon a fenntartásukra. Az akadémiai tárgyalási pozíciónak ugyanebből az alapállásból kell kiindulnia akár a HUN-REN, akár az ELTE intézményei esetében. Az MTA-nak nincsenek saját pénzeszközei a kutatóintézmények működtetésére. A magyar állam számára azonban végső soron indifferens, hogy a fenntartásukhoz szükséges költségvetési fenntartói alaptámogatást milyen irányítószerven keresztül juttatja célba. Ez nem új felismerés, hanem természetesen az elmúlt évek mozgásterének is kimondott vagy kimondatlan kerete volt. Annak, hogy a kormányzat mégsem az akadémiai fenntartás irányába lépett, nyilvánvalóan politikai okai voltak. Ha ez az irány fennmarad, akkor a háromoldalú tárgyalásokra bizonyosan nem fog sor kerülni.

11.6. A politikai bizalmatlanság feloldására ugyan világos szándékkal és sok gyakorlati módon lehet törekedni (lásd az 1. pontban), változatlan orientációjú tudománypolitika esetén azonban alig feloldható ellentmondást jelent, hogy a bizalom felépülése hosszú távú, a legjobb esetben is legalább egyéves folyamat, miközben a háromoldalú tárgyalásokat a lehető legrövidebb időn belül meg kellene kezdeni, hogy az intézményi működés tervezhető, kiszámítható keretek közé kerüljön, a kutatói állomány megnyugodjék, az egzisztenciális biztonság és a hosszú távú életpálya alkotóerőt és ambíciót fokozó háttérét mielőbb érezhesse.

11.7. Amikor 2019-ben a kutatóhálózatát leválasztották az Akadémiáról, egy korábbi akadémiai funkció ellátatlan maradt, az MTA arra szánt keretét elvették, az utódintézmény ELKH viszont ezt a konstrukciót nem vitte tovább. Az MTA évtizedeken át minden évben biztosított a saját intézményeiben záros keretszámú, de legalább évente–kétévente kutatóintézetenként egy-egy alkalmazást lehetővé tevő **fiatal kutatói bérkeretet**. A határozott idejű, hároméves, később – a doktori képzés átalakításához igazodva – kétszer kétéves álláshelyeket pályázati úton töltötték be, de nem az MTA szervezte meg központilag a pályáztatást, hanem az egyes kutatóintézmények. A tehetséggondozásnak, a szakmai utánpótlás kinevelésének és a professzionális kutatói létbe való bekapcsolásának, a fiatalok alkalmasságáról való meggyőződésnek jól eltalált formája volt ez, amely ma nagyon hiányzik mindenütt. Érdemes az MTA által működtetendő kutatóhálózat költségvetéséhez az e program továbbviteléhez szükséges, megemelt összegben kérni az állam támogatását, érdemben kifejtve azt a funkcionális többletet, amely ennek révén teljesülhet.

11.8. Bármely kutatóintézmény át-/visszavétele az MTA **intézményi működésének érdemi megújításával** kell járjon. A 2019 előtti, alapvetően az AKT és az AKVT konzultációs fórumaiban megtestesülő koordináló és irányító szerep méltán vált kormányzati és másoldalú kritika tárgyává. Amióta – 1969–1970 fordulóján – az akadémiai kutatóintézmények felügyelete elkerült az akadémiai osztályoktól, a sokféle és periodikusan ismétlődő reformintézkedések ellenére sem sikerült az irányítás hatékonyságának, a számon kérhető felelősségi elvek érvényesítésének folyamatosan implementálnia azt a **szervezetműködtetési professzionalizmust**, amely ugyanebben a fél évszázadban akár a non-, akár a for-profit szektor gyakorlatában érvényre jutott. A Freund Tamás elnök úr által javasolt „kétfejű sas”-modellben, vagy legutóbb az MTA fejezetében működtetendő tudományos kutatási alap Kollár László főtítkárral úr által kidolgozott modelljében (2.6. pont) már számos eleme együtt van annak a transzparens viszonyokat, érdemi, napi, operatív irányítói és felügyeleti szerepet teremtő, a szakmai megítélés következményeit hatékonyan visszacsatoló, anyagi értelemben is személyi felelősséget teremtő szervezetnek, amelynek a kialakítása nélkül nem hiteles az akadémiai szerepvállalás.

11.9. Érdemes még egyszer nyomatékosítani: az MTA nincs abban a helyzetben, hogy a saját szándéka egymagában elegendő lehetne az érdemi szervezeti korrekció eléréséhez. A külső partnerek, így a 14 HUN-REN-es és a négy ELTÉ-s kutatóintézmény – amennyiben az akadémiai jövőképpel azonosulni tudnak – kívülről hathatósan támogathatják a szándékaiban, de mindez együttesen sem elegendő akkor, ha a kormányzat nem kész a kérdés felnyitására. Az MTA tisztségviselőin egyetlen dolog kérhető számon: a kérdés napirenden tartása, a megfelelő keretek kialakítását célzó javaslatcsomagok és tárgyalási iniciatívák kidolgozása és kommunikálása a kormányzat felé. Ennek hitelességi háttere pedig az elnöki és főtítkári program összes többi elemének végrehajtása.

12. Az MTA mint kutatóintézmény: B) Kiválósági központ

12.1. Az a fajta természettudományi kutatás, amely nemzetközi mércével is az elsőrangú kiválóságot testesíti meg, nagyon erősen laborigényes, akár az élő, akár az élettelen természettudományok területén: nagyértékű, egyedi, precíziós, gyorsan avuló berendezések üzembe állítása, különleges (csíramentes, túlnyomásos, sugárvédett és így tovább) kutatóhelyi környezet kialakítása, kísérleti anyagok és kellékek folyamatos és megbízható minőségű beszerzése nélkül nincs kísérletes kutatás, megfigyelés, mérés. Az MTA 2019 előtt az irányítója volt egy olyan kutatóhálózatnak, amelyen belül mindezek az infrastrukturális feltételek, a – nevezzük őket a rövideg kedvéért így: – laboratóriumok fokozatosan létrejöttek. Ma a HUN-REN irányítja őket. Egyes szakterületeken az egyetemeknek és üzleti vállalkozásoknak is kiterjedt laboratóriumi háttere van – az MTA-nak nincs semmi efféléje. Ha ezek irányítása továbbra is az Akadémiától független marad (tehát az előző pontban foglalt alternatíva ellehetetlenül), akkor e területeken a jelenlegi MTA bizonyosan nem tudja a saját eszközeivel egy kiválósági kutatóközpont laboratóriumi feltételeit biztosítani.

12.2. E tudományágakban és területeken **külső kutatóintézmények szolgálhatnak kutatóhelyként**, míg az **MTA koordinációs és inkubációs központként generálhat új kezdeményezéseket**. A Lendület kutatócsoportok menedzsmentje például szolgál az ilyen együttműködések kialakítására. Érdemes azonban kiszélesíteni a partnerek körét. Az eddig kipróbált partneri kapcsolatok a **HUN-REN kutatóintézményeihez** és az **egyetemekhez** fűződnek. Ők nyilvánvalóan főszereplők maradnak, de indokolt a következő intézménycsoportok felé is lépni: (1) **Kögyűjtemények**. Ahogyan az MTA gyűjteményei (lásd a 3. pontot), úgy az országos, megyei és városi könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban őrzött gazdag, a legkülönbözőbb gyűjtőkört kiszolgáló forrásanyag és gyűjtemények is a magyar kutatási infrastruktúra kutatástámogató elemei, s gyakran olyan helyi szakemberekkel

is rendelkeznek, akiknek nem a szakértelme és az elkötelezettsége, hanem csak az integrációba való bekapcsolódásuk lehetősége, a munkájuk iránti figyelem és bizalom hiányzik ahhoz, hogy tudásuk nagy kutatási rendszerekben hasznosuljon. (2) **Ipari kutatóhelyek.** Akár a nagyvállalati, akár a kkv-k által működtetett laboratóriumok komoly része már egyetemi partnereket talált, amelyekkel együttműködve megbecsült alkalmazott kutatási és fejlesztési munkát végez, kölcsönösen részesítve egymást egyfelől a világszínvonalú felkészültség, másfelől a piacképes hasznosíthatóság előnyeiben. Az Akadémia – nem az egyetemek helyett, hanem harmadik együttműködőként – ugyancsak megbecsült partnerük lehet. Már nyitottunk feléjük: a Kiváló Kutatóhelyi cím második pályázati meghirdetését kifejezetten nekik címeztük. Pénzügyileg is nagyon jó ajánlatot tehetünk nekik, lásd a 14.6. pontot. (3) A magyarság **határon túli kutatóintézményei**, továbbá egyénileg külföldön dolgozó magyar szakemberek.

12.3. A külső kutatóintézmények bevonásával működő konstrukciónak számos előnye van: a csoport tagjai a befogadó egyetem vagy más intézmény alkalmazottai lesznek, a program működésével kapcsolatos pénzügyi, jogi és egyéb adminisztrációs feladatokat a külső partner végzi el, amelynek campusán vagy telephelyén a kutatási feltételek biztosítottak és a kutatócsoport szakmai integrációja is a legadekvátabb közegben mehet végbe. Vannak nyilvánvaló hátrányok is: ilyenkor az Akadémiának nehéz versenyeznie – a hazai és a külföldi partnerek előtt éppúgy, mint a közvélemény szemében – azzal a láthatósággal, amit a külső partner elérhet (vö. 2.3. pont); a résztvevők többszörös affiliációja nyilván csak az elemi kutatásstatisztikát teszi kezelhetővé, nem a presztízsfaktort.

12.4. Itt jöhet a képbe a **nem állandó kutatói állománnyal** elgondolt, **mégis önálló szervezettel rendelkező**, intézményes formában is létező **akadémiai kiválósági központ**. Az intézetnek csak adminisztrációs, jogi, pénzügyi és logisztikai személyzete állandó, a kutatói állások betöltése **kizárólag pályázati úton, mindig határozott időre** történik. A már bejáratott pályázati konstrukciókkal szemben a következő különbségek vannak: (1) Az MTA szerepe nem korlátozódik a külső intézményi partnerrel való egyszeri szerződéskötésre és a pályázat időnkénti ellenőrzésére; az együttműködés az MTA és partnerei között folyamatos, tartalmas, mindkét irányú információáramlásban gazdag. (2) A kiválósági központ nem évenkénti pályázati zsűrit tart fenn, hanem állandó **tudományos tanácsadó testületet**. Ennek tagjai zsűriznek, ellenőrzik és jóváhagyják a pályázati beszámolókat, de emellett kezdeményező szerepük is lehet a profil alakításában: előzetes, a külföldi partnerekre is kiterjedő tájékoztató nyomán meghívásos pályázatokat is hirdethetnek, témákat javasolhatnak, ezáltal kutatási szinergiákat hozhatnak létre. (3) A pályázat előrehaladásáról szóló beszámolók nem korlátozódnak az írásos jelentésre, hanem a tanácsadó testülettel való szóbeli konzultációt is tartalmaznak, a központban vagy helyszíni látogatás alkalmával. (4) A működő csoportok nem egyedi ambíciójuk és rátermettségük függvényében tehetnek szert láthatóságra, hanem ebben a kiválósági központ segíti őket: a hasonló területeken vagy hasonló módszertannal dolgozó csoportok számára közös workshopokat vagy bemutatókat generál, a beszámolóiban vagy informális úton jelzett fontosabb eredményekről sajtótájékoztatókat, sajtóbemutatókat szervez. (5) A felmerülő igényeknek megfelelően központi támogató logisztikát alakít ki: informatikai tároló vagy számítási kapacitások, beszerzési útvonalak, a közbeszerzési kötelezettségek helyett más jogi státuszhoz kapcsolódó lehetőségek. (6) Rendszeres **képzéseket** tart az igényeknek megfelelően (pályázatiírói tréning, informatikai, nyelvi vagy kommunikációs továbbképzés, mesterkurzus, egyéni vagy csoportos konzultációk). (7) A csoportos pályázatok mellett **egyéni alkotói ösztöndíjakat** (*sabbatical*) hirdet 6–12 hónapos időtartamra, egy ötlet kidolgozásához, egy pályázat megírásához, egy szintetizáló tudományos munka, tankönyv vagy jegyzet elkészítéséhez vagy befejezéséhez, elmélyült és intenzív szakirodalmi tájékoztatóhoz, különösen határterületeken, interdiszciplináris kutatói elképzelések kidolgozásának reményében. Az egyéni alkotói ösztöndíjasok a központban munkaszobát kapnak, internet- és könyvtári hozzáférésük van, közösségi tereket használnak. Rendszeresen találkoznak a tudományos tanácsadó testület tagjaival, részt vesznek a csoportos támogatottak rendezvényein, közreműködésükkel a központ vitákat, tájékoztatókat, előadásokat, kerekasztalokat, szemináriumokat, akár egyetemi vendégórát szervez. Ha egyetemi főállásból vannak távol, ösztöndíjuk idejére a központ a külső partner egyetemnek biztosítja a pótlásukhoz szükséges oktatói munkaerő fizetését is. (8) A központ a felmerülő ötletek és igények nyomán **alkalmi meghívásokat** is szervez neves külföldi kollégák (például Nobel-díjas vagy más rangos kutatók) számára, akiknek előadásain a csoportos és az egyéni ösztöndíjasok is részt vehetnek.

13. Az MTA mint kutatóintézmény: C) Nemzeti alapkutatási programok

13.1. Az MTA úgy is kutatóintézménnyé válhat, hogy – nem a korábbi kutatásfinanszírozási és kutatástámogatási formák helyett, hanem azok mellett – **kialakít olyan kutatási profilt**, amely rangos, jelentős nemzeti intézményként játszott szerepét markánsan, **közvetítő partnerek nélkül** képes megmutatni, kifejezni. Az akadémiai kutatóállomány által elért eredmények nagy presztízsértékkel, arculatteremtő erővel lesznek képesek felmutatni a nemzet javára munkálkodó intézményt.

13.2. Ennek a szerepnek a jelenlegi, kutatóhálózattól megfosztott Akadémián is van potenciális előmozdítója: a **nemzeti stratégiai kutatási programok** évek óta nagy sikerrel működő gyakorlata. Fejezeti kezelésű előirányzatainak egyikeként az MTA nemzeti stratégiai kutatási programokat irányít. Ezek egyike a Nemzeti Agykutatási Program, a másik a fenntartható fejlődés és technológiák körében folyik. 2022-ben indult új nemzeti kutatási program előbb a magyar nyelvért, majd a határon túli kutatóhelyek bevonására és támogatására. E kutatási programok a magyar társadalom, gazdaság és kultúra számára nemzetstratégiai jelentőségű tématerületeken működnek, s bár nem tudják pótolni egy, közvetlenül akadémiai irányítással működő kutatóhálózat feladatvállalását, mégis kifejezik az Akadémia elkötelezettségét kiemelt jelentőségű nemzeti kutatási irányok kialakítására és támogatására, a maguk tudományterületén pedig hiánypótló munkát végeznek. A Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program több alprogramot fog össze. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program célja a Kárpát-medencei magyar történelmi helynevek gyűjtése és adatbázisba rendezése. A kiterjedt együttműködésben 23 magyarországi és külföldi egyetem közel 200 hallgatója vesz részt. A programot koordináló kutatóhely a Debreceni Egyetem. A magyar nyelv digitális támogatását, az online térben való fennmaradását és korszerű nyelvtudományi eszközökkel való tanulmányozását célozza meg az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpontjával való együttműködés. Az MTA KIK igényes – nyilvánosan elérhető – szövegtárának bevonásával már egymilliárd szó felett jár a Magyar Nemzeti Szövegtár, vagyis a magyar nyelv hiteles, reprezentatív nyelvhasználati mintájának a mérete. A benne szereplő öt regionális nyelvváltozat bemutatja a magyarországi mellett a határon túli magyar nyelvhasználatot is. A jó minőségű, grammatikai kódolásra alkalmas online szövegeket kiaknázó magyar nyelvészeti kutatások ma már a mesterséges intelligencia eszközeit is használják. Megújul a helyesírási tanácsadó portál, digitalizálják *A magyar nyelv nagyszótárának* négyemlítő tételes cédulagyűjteményét. Az állítmények nyelvészeti azonosítására vállalkozó alprogram célja olyan digitális tartalomelemző eszközök kifejlesztése, amelyek lehetővé teszik a dezinformáció és az áltudományos nézetek kiszűrését azok nyelvi megformálására alapozva. A Magyar Terminológiasztratégia Program feladata a határon túli nyelvészeti kutatóállomások (a magyarok lakta területeken tevékenykedő nyelvészek) működésének összefogásával egy nyolc nyelven elérhető adatbázis létrehozása, amely segíti az oktatás szaknyelvének Kárpát-medencei harmonizációját.

13.3. Ezek beláthatatlanul fontos nemzeti programok. A nyelv tudományos kutatása mindig elválaszthatatlan a nyelvet használó közösség tanulmányozásától, így a nyelvtudományi vizsgálatok a magyar nyelvű közösség, vagyis a magyar nemzet életterének, népességének, történetének, művelődésének, kultúrájának kutatásával kapcsolódnak össze. A helynévkutatás a Kárpát-medencei magyar jelenlét történetének egyik legfontosabb, akár az írott források előtti időkre való visszatekintést megengedő, a térhasználat sajátosságait, a szociális és a nemzetiségi összetételt is láthatóvá tevő, szisztematikus feltárása. A gyanútlanok számára kivehetetlen körvonalú terminológiasztratégia név alatt annak az elemi elvárásnak a lehetővé tétele rejtőzik, hogy **az egyetemes magyarság határon innen és túl** képes legyen a modern **tudomány fogalmait**, a történelmi, matematikai, műszaki és természettudományi jelenségeket az **anyanyelvén**, mégpedig a határvonalak fölötti nemzeti egységben megnevezni, kifejezni, az iskolai oktatásban **elsajátítani**. Mindennek a jelentősége rendkívüli a magyar nemzet sorskérdései szempontjából.

13.4. A nyelvi, nyelvtudományi, nyelvtörténeti megközelítés ebben az esetben csak egy, és talán nem is a legszerencsésebben megválasztott hívószó a kivételes súlyú program leírására. A program kapcsolódási pontjai és kontextusai már jelenleg is megengedik, hogy **nemzeti művelődési alprogramként** gondoljunk rá, és kínálja magát arra, hogy megnyíljon a nemzeti identitást a nyelven túl kifejező, irodalmi, zenei, művészettörténeti, tárgyi és szellemi néprajzi, történeti irányok felé.

13.5. Ilyen konstrukcióra már volt példa az MTA történetében. A Klaniczay Tibor akadémikus által a hatvanas évek végén kezdeményezett, s másfél évtizedes küzdelem után végül 1983-ban megindított, egy évtizeden át a kulturális kormányzat és az Akadémia által együttesen irányított tárcaszintű kutatási főirány (ma azt mondanánk: nemzeti stratégiai alapkutatás), a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” program keretében több mint négyszáz alapvető kézikönyv készült el és jelent meg a történet-, irodalom-, nyelv-, néprajz-,

zenetudomány, könyvészet, régészet, művészet-, egyház-, oktatás-, egyetem-, tudománytörténet területén: szótárak, névtárak, lexikonok, bibliográfiák, katalógusok, repertóriumok, forrás- és kritikai kiadások, történeti földrajz, helységnévtárak, topográfiák. A Teleki Intézet 1948-as felszámolása után három és fél évtizeddel ez a program vállalta fel és teljesítette először a maga teljességében a kulturális hagyományok megőrzésére és dokumentálására célzó **nemzeti kultúrpolitika** küldetését. Lezárulta, 1992 óta nem szerveződött egyetlen hasonlóan átfogó konstrukció sem. A tudományfinanszírozás a pályázati kezdeményezésű, esetlegesen és alkalmilag változó projektek támogatása felé fordult.

13.6. A tudományterületek egy részén a kutatás irányai – egy-egy újabb szakmai felismerés, paradigma, alkalmi kutatási kombináció vagy finanszírozási szervezeti modell függvényében – időről időre újabb csomópontok körül szervezhetők újra. Ezzel szemben a nemzeti kultúra történeti horizontú tanulmányozása olyan kutatási célt jelent, amellyel kapcsolatban sohasem fog megszűnni a magyar humán tudományok szakmai kötelezettsége. Az ilyen **nemzeti feladat ellátása nem lehet** egészében egyes pályázók egyedi szerepértelmezésének, ötletszerű, divatos vagy önkényes kutatási fókuszának és **a pályázati rendszerek esetlegességeinek kiszolgáltatott**, finanszírozást csak kiszámíthatatlanul elnyerő, egy-egy rövid futamidőben a reális teljesítés esélyét kétségessé tevő vállalkás.

13.7. A bölcsészet- és a társadalomtudományok túlnyomó többségében alapkutatások végzéséhez a következő feltételekre van szükség: (1) Közös irodai infrastruktúra (asztal, szék, papír, toll, számítógép, szkennerek, nyomtató). (2) A kutatási adatok informatikai adattárolása, biztonságos verziókövetés és archiválás, jó sávszélesség, szoftvereszközök. (3) Könyvtár, kéziratár, levéltár – ezekben könyvek, iratok, a kutatás tényleges forrásai, tárgyai. (4) Kutatási adatbázisok. Egy, a bölcsészet- és társadalomtudományi területen folyó, kiterjedt nemzeti stratégiai akadémiai alapkutatás e tárgyi feltételei **nagyon csekély beruházással** megteremthetők.

13.8. Ezek a feltételek messze túlnyomó többségben **ma is az MTA rendelkezésére állnak**. (1) Kutatószobákat berendezni alacsony költségű dolog, s az MTA-nak akár a jelenlegi, szabad rendelkezésű ingatlanportfóliójában is vannak olyan épületek, ahol csekély egyszeri beruházással kialakíthatók. (2) A megbízható, kiegyensúlyozott és skálázható informatikai támogatáshoz jó minőségű és rendelkezésre állású szerverpark szükséges: vagy az akadémiai szerverszolgáltatások továbbfejlesztése, vagy felhőben bérelt szolgáltatások igénybevétele. Ez sem különösebb kihívás: egy bármely profilú 21. századi intézmény adatbiztonságára és informatikai rendszerszervezésére van szükség, semmi többre. Egészséges mértékű és arányú kapacitásbővítéssel megoldható. A (3) kíváncsiak teljesüléséről fent, a 3. pontban önállóan szóltam. (4) Az MTA KIK bőséges adatbázis-előfizetéssel rendelkezik, s itt koordinálják az EISZ konzorcium megrendeléseit.

13.9. Ami nem áll az MTA rendelkezésére ehhez a kutatáshoz, az a **kutatói bérek** finanszírozása. 2025 első felében megvolt az esély arra, hogy az akadémiai ingatlanok eladásából származó vételár egy töredék hányadának erre való fordítását javasolhassuk. Jelenleg azonban az MTA csak az állami költségvetésből juttatott többletfinanszírozásra támaszkodhat, amely ráadásul nem lehet egyszeri, hanem csakis évről évre rendelkezésre álló, vagyis beépülő forrás. E forrás **megszerzése** a kormánnyal folytatott **tárgyalások révén lehetséges**. Arra, hogy ilyen tárgyalások lefolytatása és eredményessége nem illuzórikus gondolat, épp a Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program finanszírozása a bizonyíték: a 2019. évi heves konfrontáció után, 2021-ben kapta meg az MTA azt a kiegészítő támogatást, amelyből e programot 2022-ben megindíhatta. További forrásallokáció feltétele a kormányzati bizalom. A bizalom fel- vagy visszaépítésének modalitásáról, formájáról és technikájáról fent szóltam (1. pont), de itt érünk el ezek legfontosabbikához, a **bizalmat teremtő tartalmi elemekhez**. Magyar kormány számára a magyar nemzet nyelvét, történetét, kultúráját (magas művészeti regisztereit és néphagyományát, népszokásait), identitásteremtő hatású nemzeti klasszikusait célzó kutatás nem lehet jelentéktelen. Az MTA tárgyalási ajánlata a legmagasabb fokú szakmaiság, amely **a nemzeti identitás és hagyományfeltárás területén az ismeretek érvényes és releváns törzsanyagát teremti meg** a köz-, a felső- és a posztgraduális oktatás és a közművelődés számára egyaránt.

13.10. Elképzelhető, hogy a kormányzat megfontolja az A változatot (11. pont), és kész lesz legalább a bölcsészet- és társadalomtudományi kutatóintézeteket az MTA irányítása alá visszahelyezni és finanszírozásukat azon át biztosítani. Elképzelhető, hogy a kormányzat ettől a lehetőségtől elzárkózik, de nyitott lesz új akadémiai nemzeti stratégiai alapkutatások megindítására a C változat szerint. Ha a kormányzat ezt a megoldást sem támogatja, de a kutatóintézmények elhelyezésére szolgáló ingatlanok tulajdonlásának tárgyában megállapodás születik és az MTA jelentősebb egyszeri vételár birtokába kerül, akkor érdemes lehet – legalább a pályázati rendszerek szokásos három-öt éves projektávjára tervezve – **a saját bevétel terhére is** megpróbálkozni a kiválósági központi (B) és a nemzeti alapkutatási (C) szerep felvállalásával. Számításom szerint (közterhekkel

együtt, tehát szuperbruttóban számítva) évi egymilliárdos nagyságrendű befektetés elegendő lehet akár nyolcvan körüli létszámú kutató alkalmazására a ma megszokotthoz képest kedvezőnek mondható munkabérrel, s egy ilyen kutatási kapacitás már rövid idő alatt is rendkívül **kiterjedt és látványos eredményeket** mutathat fel. Az MTA ezeket az eredményeket azonnal széles körben **kommunikálhatja** (lásd a 8.11–8.15. pontokat), kutatási tevékenységének társadalmi ismertsége és elismertsége tovább **erősítheti presztízstőkéjét**, és olyan **hitelességi alapot teremthet**, amelyre támaszkodva elérheti, hogy **egy következő kormányzati tárgyalás** alkalmával a már elindított, nagyon kedvező összképű és hatású kutatások támogatójául **sikerüljön megnyernie az állami költségvetést**.

13.11. Bármelyik konstrukció fedezi is a kutatói munkabéreket, ha bármely úton esély nyílik rá, hogy az Akadémiát ismét kutatóintézménnyé tegyünk, amely saját finanszírozásban és szervezésben képes kutatásokat végezni, nem kérdés, hogy el kell indulni ezen az úton: ez az, ami az önálló akadémiai láthatóságot, a társadalom számára belátható, nagy fontosságú új tudományos érték megteremtését, egy új arculat, új küldetés, egy jól körvonalazott, érdemi kutatási profil kialakítását, egy fontos és izgalmas nemzeti intézmény vibráló elevenségű működtetését teszi lehetővé. Minden tudományszakban az életszerűen lehetséges maximumig kell elmenni akkor, amikor az önálló akadémiai kutatásszervezés határait elgondoljuk.

14. Az MTA mint gazdálkodó intézmény: A pénzügyi források bővítése

14.1. Az MTA működésének első évtizedeiben egyáltalán nem, első évszázadában összességében is csak jelentéktelen mértékben használt fel állami finanszírozást. Magánalapítók adományaiból jött létre, azok kamataiból működött, nagy vállalkozásait – így székházának felépítését – közadakozásból valósította meg. Jelenlegi, túlnyomóan állami forrásokból való fenntartása és gazdálkodása a 20. században alakult ki. Az első világháborút követő inflációban elértéktelenedtek az intézmény államkötvényekben tartott javai, a második világháború után ellentételezés nélkül elvették kiterjedt ingatlanvagyonát, s ezért a veszteséget a rendszerváltást követően sem kapott kárpótlást.

14.2. Vágyálom arra gondolni, hogy az MTA a közeljövőben képes volna megszerezni az állami költségvetésből való részesedését megközelítő nagyságrendű magánfinanszírozást alapítványtevénytől, jótékonykodóktól. A közhasznú célra való felajánlások kultúrája lassan terjed Magyarországon, szokásos nagyságrendje pedig nagyon értékes hozzájárulást jelenthet egyes célprogramok megvalósításához, de arra nem gondolhatunk, hogy kiválthatná a fenntartói alaptámogatást.

14.3. Az MTA művészeti estjei évek óta remek társasági találkozási alkalmat teremtenek a tudomány és a kultúra meghatározó személyiségei mellett a vállalkozói szféra fontos szereplőivel is. Az MTA fennállásának 200. évfordulója alkalmat adott arra, hogy kipróbáljuk a támogatói körünk kiszélesítésének néhány további, a *fundraising* technikák között bevett eljárását. A **nagyvállalkozói kör** prominenseivel megszervezett társas rendezvényünk folytatás után kiált. A meghívottak abból a körből kerültek ki, akik a saját munkájuk és szakértelmük révén, kockázatokat vállalva, évtizedes távon lettek nagyvállalati tulajdonosok vagy operatív vezetők, általában maguk is diplomás, tanult, felkészült emberek, gyakran szabadalmak és eljárások jogtulajdonosai. Ez a személyi kör nagy megértést és őszinte kíváncsiságot tanúsít az MTA iránt, s ha megfelelő, **számukra is arculatteremtő hatású célokat találunk**, tőlük bizonyosan nem lesz idegen a **támogatás** gondolata. Emlékhelyek kialakításában, díjak és ösztöndíjak alapításában és fenntartásában, tudománykommunikációs rendezvények és tehetséggondozó programok támogatásában és még sok más akadémiai tevékenységben bizvást számíthatunk a hozzájárulásukra.

14.4. A teljes magyar társadalom megszólítható a **személyi jövedelemadó 1%-ának** felajánlása céljából. Az MTA és Titkársága jelenleg is teljesíti azokat a feltételeket, amelyek révén az adófelajánlásokat fogadni tudja, ám az Akadémia semmiféle kampányt nem folytat a felajánlások megszerzésére. Az MTA honlapjának nem is a főmenüjében, hanem csupán a láblécében van egy, az 1%-os felajánláshoz vezető ugrópont, s ezen a puritán céloldalon két tájékoztató mondat kíséri az adószám közzétételét. Nem mondom, ha valaki nagyon elszántan keresi a lehetőséget, akkor nem tagadjuk meg tőle a támogatásához szükséges információt. De több nagyságrenddel növelni tudnánk a felajánlott összeget, ha a támogatás lehetőségét láthatóbbá, s melléje a támogatás felhasználásának célját és módját kifejeztetté és vonzóvá tennénk.

14.5. Az MTA oldaláról tehát jelenleg is biztosított az adományok elfogadásának lehetősége, az adományozók, főként a vállalkozások oldaláról azonban a helyzet még nem rendezett. Indokolt egy olyan **akadémiai alapítvány**

létrehozása, amely rendelkezik a megfelelő **közhasznúsági jogosítványokkal** ahhoz, hogy a támogatói igénybe vehessék a közhasznú célokra adományozók számára törvényileg biztosított adókedvezményeket.

14.6. Különleges jelentősége lehet a társasági adóról szóló, többször módosított, 1996. évi LXXXI. törvény azon rendelkezésének – 7. § (17) bekezdés –, amely szerint az MTA és az általa alapított „kutatóintézet, kutatóhely, továbbá az ezen intézmények 100 százalékos tulajdonában álló és fő céljaként ezen intézmények tudáshasznosítási feladatait ellátó gazdasági társaság” olyan jogalany, amellyel bármely, **a társasági adó hatálya alá tartozó adózó közösen végezhet alapkutatást, alkalmazott kutatást vagy kísérleti fejlesztést**, s ezért a partner adózót változó – a 23/G. §-ban részletezett – mértékű és összegű, mindenesetre igen jelentős **adókedvezmény** illeti meg. Az adókedvezmény mértéke alapkutatás esetén például 100%, ami a gazdasági társaság számára azt jelenti, hogy a közös kutatásra fordított összeget egészében leírhatja az adójából, miközben az együttműködés révén olyan láthatóságra és marketingértékre tesz szert, amely pusztán a társasági adójának megfizetése révén nem volna megszerezhető.

Széchenyi István, a Magyar Tudós Társaság alapítója és első alelnöke több ízben mondott akadémiai közgyűlési megnyitó beszédet. Legismertebb ilyen beszéde, az 1842. évi – amelyből a Nemzeti Múzeumban megrendezett tavalyi kiállításunk címét, a *Varázshatalom* szót merítettük – valójában a szellemi hatóerő kimunkálását célzó politikai törekvései egészének kifejtése volt. Most nem ebből, hanem 1846. december 20-i akadémiai beszédéből idézek: „a magyar Akadémia, sajátlagos politikai körülményeink között, nemzeti újjászületésünket tekintve, egy főtényezőt képezhet, sőt hogy ilyest képezzen, szoros kötelessége.” Széchenyi az Akadémia működését nemzeti sorskérdésnek tartotta. Meggyőződésem, hogy felismerése ma is éppúgy érvényes – de a helyzet összetettebb lett: 2026-ban bizonyos értelemben az Akadémia újjászületése is sorskérdéssé vált. Hogy milyen összefüggésben lássuk akadémiai belső problémáinkat és megoldási törekvéseinket, a tekintetben pedig Széchenyi 1844. december 26-i beszéde igazít el minket: „academiánk – és ezt nem kellene felejtenünk – tulajdonkép nem cél, de inkább előmeneteli eszközeinknek csak egyike, melly ha el nem tompúl, el nem ferdül, szinte egy egy lépcsővel magasabbra segítheti ügyünket azon cél felé, melly nem kevésb mint nemzeti virágzás”.

Függelék I. Szakmai önéletrajz

1965-ben születtem Szolnokon. 1984–1989 között végeztem el az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar–történelem szakpárját. Elsőévesként Tarnai Andor irodalomtörténeti szemináriumára jártam, másodéves koromtól a szakszeminaristája voltam. Itt fordult érdeklődésem a 16–18. század retorikatörténete és -elmélete felé. 17. századi halotti beszédekből készített kritikai kiadásom ötödéves koromban jelent meg (1988), ez volt az első tudományos publikációm.

1989–1992 között az MTA tudományos továbbképzési ösztöndíjában részesültem. Kutatóhelyem az ELTE Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke, tudományos vezetőm Tarnai Andor lett, akit 1990-ben az MTA levelező tagjává választottak. Aspirantúráim idején készült el és egy évvel később jelent meg az ókori latin szerzők régi magyar fordításaiból általam szerkesztett kritikai szövegkiadás (1993).

Főállású munkahelyem 1992 óta az MTA (2012 óta: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2019 óta: ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2023 óta: HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2025 óta: ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja) Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz Osztálya. Előbb fiatal kutatói ösztöndíjas, 1995-től tudományos munkatárs, 1998-tól tudományos főmunkatárs, 2009-től tudományos tanácsadó voltam, 2016-tól kutatóprofesszor vagyok. 2013 januárja óta igazgatóként irányítom az intézetet.

Az irodalomtudomány kandidátusa fokozatért benyújtott, *A régi magyar halotti beszéd eszmetörténeti helyzete* című értekezésemet 1997-ben védtem meg. Az értekezés monográfia-változata 1998-ban jelent meg.

Az Irodalomtudományi Intézetben kapcsolódtam be az 1994. évi haláláig Tarnai Andor, majd Szörényi László vezetésével folyt kritikátörténeti kutatásokba, az 1580–1630 közötti évek magyarországi kritikátörténetének megírását kaptam feladatul. 1994 óta hat alkalommal folytattam kutatómunkát Wolfenbüttelben, a Herzog August Bibliothekben. Az MTA doktora cím elnyeréséért benyújtott disszertációm németországi forrásait nagyrészt e kutatóútjaimon nyílt módomban tanulmányozni. E disszertációt *A magyarországi retorikai gondolkodás a 16–17. század fordulóján* címmel 2008-ban védtem meg. Az értekezés monográfia-változata (2007-es dátummal) ugyanakkor jelent meg. Korszak-monográfiám elismeréseként a 2009. évi Tarnai Andor-díjjal tüntettek ki.

Habilitációs előadásomat 2009-ben tartottam meg a Miskolci Egyetemen, *A 16. századi magyarországi latin humanista filológia nemzetközi kapcsolataihoz: a körmöcbányai Paulus Rosa története* címmel, magyar és angol nyelven.

2016-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2022-ben rendes tagjává választottak.

Rendszeresen adok elő hazai és külföldi konferenciákon, fontosabb külföldi előadásaimra Bonnban, Kolozsvárott, Krakkóban, Nagyváradon, Rómában, Tours-ban, Varsóban, Zágrábban került sor. Számos hazai konferencia szervezője és az ezek anyagát tartalmazó tanulmánykötetek szerkesztője voltam. Tagja voltam a 2006 augusztusában Budapesten megrendezett XIII. neolatin világkongresszus előkészítő bizottságának. 2011-ben a magyarországi filológiai és textológiai munkát rendszeresen áttekintő konferenciasorozat szervezésébe kezdtem Miskolcon: *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban* (2011), *Filológiai és textológiai kérdések a 20. századi klasszikusok szövegkiadásában*

(2012), *Textológia – filológia – értelmezés: A 18–19. századi magyar irodalom* (2013). Több sikeres kutatói pályázat közreműködője voltam: Akadémiai Kutatási Pályázat *A magyarországi irodalom- és tudománytörténet forrásai (1600–1800)* címmel (1997–1998), OTKA kutatás *A hitviták magyarországi társadalomtörténete, funkcióváltásai, műfaji rendszere és adattára a 16–18. században* címmel (2001–2004), NKFP kutatási pályázat *A magyarországi neolatin irodalom feltárására* (2002–2006), Pázmány Péter kritikai kiadás című OTKA kutatás (2003–2006 és 2007–2011 között). 2020 óta a Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium projektirányító testületének tagja vagyok. Közreműködöm nemzetközi kutatási programokban: a CNRS párizsi szövegtudományi kutatóintézetében (Institut de Recherche et d'Histoire des Textes) francia–magyar együttműködésben készülő nemzetközi humanizmus kori szövegtörténeti adattár, az Irodalomtudományi Intézet és a Varsói Egyetemen működő Centre for Studies on the Classical Tradition in Poland and East-Central Europe által a közép-európai latin kultúra történetének közös kutatására szervezett program és az Oxfordi Egyetem irányításával folyó, *Cultures of Knowledge* című kora újkori kutatási program.

1997 óta vagyok az MTA Textológiai Munkabizottságának tagja, 2001–2008 között a társelnöke, 2008–2014 között az elnöke voltam. 2005–2008 között, majd 2010–2014 között az OTKA Társadalomtudományi Kollégiuma „Magyar irodalomtörténet, modern filológia” zsűrijének tagja voltam, 2011–2014 között a zsűri elnöke. 2007–2010 között a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Irodalomtudományi (2008-tól: Irodalom- és Kultúratudományi) Bizottságának társelnöke voltam, 2010–2012 között ugyanott a Bölcsészettudományi Bizottság tagja. 2008 óta tagja vagyok az MTA Irodalomtudományi Bizottságának. 2010–2015 között tagja voltam a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj szakértői kollégiumának. 2023/2024 fordulója óta az MTA200 Elnökségi Bizottság elnökeként és az MTA Elnökség meghívott tagjaként működöm, az MTA a vezetésemmel valósítja meg bicentenáriumi tudományos, közművelődési és könyvkiadási programját. 2008 óta társelnöke, majd 2010–2017 között elnöke voltam az MTA Miskolci Területi Bizottsága (MTA-MAB) Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottságának. Az MTA-MAB tudományos eredményeim és az MTA-MAB keretében végzett munkám elismeréseként nekem ítélte a bölcsészet- és társadalomtudományi területek 2012. évi Kitüntető Tudományos Díját. 2016 óta a Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság választmányi tagja vagyok.

1996–2012 között az *Irodalomtörténeti Közlemények* felelős szerkesztője voltam, 2013 óta a főszerkesztője vagyok. 2004–2010 között a magyarországi latin nyelvű irodalom történetének bemutatása céljából indított *Camoenae Hungaricae* című idegen nyelvű évkönyv felelős szerkesztőjeként működtem, 2023-ban az évkönyv újraindult a főszerkesztésemben. 1995 óta egyik sorozatszerkesztője vagyok a *Historia litteraria* című könyvsorozatnak (eddig 35 kötet), 2022 óta (a 40. kötettől) pedig a *Humanizmus és reformáció* című könyvsorozat sorozatszerkesztője. Tagja vagyok a *Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Philosophica* (2008 óta), az *Antikvitás és Reneszánsz* (Szeged, 2018 óta) és a *Magyar Tudomány* (2023 óta) szerkesztőbizottságának.

Számos akadémiai doktori eljárásban működtem közre mint bíráló, a bírálóbizottság elnöke, titkára vagy tagja, még több PhD fokozatszerzési és habilitációs eljárásban voltam opponens vagy a bizottság elnöke, tagja. A Tarnai Andor-díj és a Klaniczay Tibor-díj kuratóriumának elnöke vagyok.

1990 óta veszek részt a felsőoktatásban, kezdetben mint az ELTE, majd mint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) óraadója. 1996–1999 között a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének másodállású adjunktusaként, majd docenseként tanítottam. A Varsói Egyetemen működő East-Central European School in the Humanities keretében több alkalommal tartottam posztgraduális kurzusokat lengyel, orosz, ukrán, fehérorosz, litván doktoranduszhallgatók számára.

A Miskolci Egyetemen (ME) 1997 ősze óta tanítok, előbb másodállású egyetemi adjunktusként, 1998 óta egyetemi docensként, 2009 óta egyetemi tanárként. 2000–2003 között Széchenyi Professzori Ösztöndíjas voltam. 2005 nyara óta a Régi Magyar Irodalom Története Tanszék tanszékvezetője, 2006

nyara óta a Régi és Klasszikus Magyar Irodalomtörténeti Tanszék tanszékvezetője, 2007 júliusától 2018 nyaráig pedig a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet intézetigazgatója voltam. 2011–2012-ben, majd 2013–2020 között választott tagja voltam az ME Szenátusának. 2012 óta az ME Tudományos Tanácsának tagja vagyok. Az ME Irodalomtudományi Doktori Iskolájának alapító tagja voltam, jelenleg törzstagja vagyok; 2004 óta a doktori iskola Doktori Tanácsának tagja és a *Klasszikus szövegtudomány* című doktori program vezetője, 2009 óta az Irodalomtudományi Doktori Iskola vezetője, a Doktori Iskola Tanácsának (2013 óta: Irodalomtudományok Tudományági Doktori Tanács) elnöke és az ME BTK Kari Doktori Tanácsának elnöke, az Egyetemi Doktori Tanács tagja. 2010 óta az ME BTK Kari Habilitációs Tanácsának tagja, 2013 óta az Irodalomtudományok Tudományági Habilitációs Tanács elnöke, az Egyetemi Habilitációs Bizottság tagja. Felsőoktatási minőségfejlesztési projektek megvalósításában több projekt vezetőjeként működtem közre: TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 (2011–2013), TÁMOP-4.2.2/B-15/1/KONV-2015-0003 (2015). 2019-ben a Miskolci Egyetem „elkötelezett, kimagasló színvonalú, kari és egyetemi szinten is meghatározó jelentőséggel bíró, nemzetközi hatású oktatói-kutatói, intézmény- és tudományszervezői, tudományos közéleti és vezetői” munkámért Pro Universitate kitüntetést adományozott számomra.

2008–2017 között tagja voltam az ELTE BTK Kari Doktori Tanácsának, 2009 óta külső tagja vagyok az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskola Tanácsának, 2020 óta a PPKE Irodalomtudományi Doktori Iskola Tanácsának, 2022 óta a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár) Hungarológia Doktori Iskola Vezetőtanácsának.

Budapest, 2026. február 15.

Kecskeméti Gábor

Függelék II. Az MTA200 Elnökségi Bizottság tevékenysége 2024–2025

A Magyar Tudományos Akadémia 2025. évi bicentenáriumának előkészületei már 2020 őszén megkezdődtek. Az Elnökség Az Akadémia és Könyvtára 200 Éves Évfordulójának Megünneplését Előkészítő Elnökségi Bizottságot (a továbbiakban: MTA200 EB) állított fel, amelynek elnöke, Frank Tibor történész akadémikus 2020 novemberében foglalta először koncepcióvázlatba invenciózus és átfogó elképzeléseit az évforduló méltó és emlékezetes megünnepléséről, majd az elnökségi bizottság 2021 februárjában tartotta meg alakuló ülését az MTA főtitkárhelyettese, a tizenegy osztály által delegált egy-egy tag, a történeti horizontú nemzeti humán tudományok a paritásosnál nagyobb számú (nyelvtudós, történész, művészettörténész) képviselői, az MTA Könyvtár és Információs Központ (KIK), a Kézirattár, az Akadémiai Levéltár, az MTA Művészeti Gyűjteménye, a Fialat Kutatók Akadémiája (FKA) és az MTA Titkárság összes érintett szakterületének (jog, pénzügy, kommunikáció) illetékesei részvételével. A bizottság által készített előterjesztéseket időközönként megtárgyalta az MTA vezetői értekezlete, vezetői kollégiuma és Elnöksége. Frank Tibor 2022 szeptemberében bekövetkezett halálát követően a munka Lövei Pál, az az évben az Akadémia levelező tagjává választott művészettörténész vezetésével folytatódott, majd az ő lemondása után, 2023/2024 fordulóján kapott elnökségi felkérést a bizottság vezetésére Kecskeméti Gábor irodalomtörténész akadémikus.

Az elnökségi bizottság 2024-ben és 2025-ben bizonyosan az Akadémia legintenzívebb és legkiterjedtebb munkát végző testületeinek egyike volt. Az évforduló megünneplésére szánt kiadványokat, budapesti, vidéki és határon túli, központi és az egyes osztályok vagy területi bizottságok által kezdeményezett rendezvényeket, a történelmi múltú felsőoktatási intézményekkel (így a 2025-ben fennállásának 150. évfordulóját ünneplő Zeneakadémiával), kulturális intézményekkel (így a Magyar Nemzeti Múzeummal, a Nemzeti Színházzal, a Szépművészeti Múzeummal) és központi állami intézményekkel (Magyar Nemzeti Bank, Magyar Posta) való együttműködés változatos formáit tartalmazó programot aligha lehetett volna valóra váltani, ha nem kapcsol mindenki a legnagyobb fokozatú, intenzív és operatív munkavégzési ütemre (Hegyi 2024). A bizottság elnöke csak a 2024. évben mintegy nyolcvan olyan értekezletet hívott össze, amelyeken részint az ügyek viteléért felelős belső szakemberekkel, részint a külső partnerek képviselőivel egyeztetve az egyes programelemek megvalósításának átfogó, elvi kérdéseit éppúgy, mint gyakorlati, technikai lépéseit; igen gyakran – a folyamatok elakadása vagy összehangolatlansága esetén – a részleteket aprólékosan kidolgozó, a felmerült vitákat tisztázó, az ellentéteket elsimító mikromenedzsmentet sem lehetett elkerülni.

A feladatok nagyságrendjét, a megoldásukra rendelkezésre álló idő szűkösségét, a koncentrált munka igényét mi sem szemlélteti jobban, mint a Magyar Nemzeti Múzeummal (MNM) való együttműködésben végül 2025. május 5-én megnyitott és október 26-ig álló reprezentatív akadémiatörténeti nagykiállítás előkészületei. Egy ilyen kiállítás – *200 tárgy* munkacímével – már tervben volt 2024 elején, részletei azonban kidolgozatlanok voltak. A korábbi elképzelések szerint a kiállítás csak 2025 novemberére, az Akadémia megalapításának szimbolikus évfordulójára készült volna el, egy olyan kurátor irányításával, aki 2024. július közepén leköszönt e megbízatról, miközben az MNM új vezetője jelezte, hogy az ügy fontosságára és nemzeti jelentőségére való tekintettel a múzeum reprezentatív nagykiállításainak helyszínét, a József nádor termeket már 2025 májusától, a bicentenáriumi ünnepi évet megnyitó akadémiai közgyűlés dátumától biztosítja. Az új kurátor, Császtvay Tünde irodalomtörténész alapjaiban változtatta meg a kiállítás koncepcióját: az akadémiai Művészeti Gyűjtemény olajképeire, bűstjeire és az MTA KIK darabjaira koncentrált korábbi elgondolást dinamikus, sok interakcióra lehetőséget nyújtó, a kora újkor humanista tudós köreitől a 21. század új technológiai lehetőségeiig és a mesterséges intelligenciáig tartó történetet élményközpontúan átadó kiállítással váltotta fel; felkészültségének és elkötelezettségének köszönhető az a páratlan siker, hogy ilyen nagyszabású – végül mintegy 850 műtárgyat, köztük a legkülönbözőbb partnerintézményektől kölcsönzött különlegességeket egyedi tervezésű és kivitelezésű térbe helyező – kiállítás megvalósulhatott, a világszerte általánosnak nevezhető, többéves, fél évtizedes előkészületek helyett az első tervek felvázolásától a megnyitásig tartó, mindössze kilenc hónapnyi kihordási idő alatt. A nagykiállítás címéül a *Varázshatalom* szót, Széchenyi István nevezetes, 1842. évi akadémiai alelnöki beszédének egész koncepciót sűrítő kifejezését választottuk. Széchenyi eredeti gondolatmenete nemzetpolitikai súlyú, s az e stratégiai elgondolása hatékony érvényesítéséhez választott módnak, a tudás iránti megbecsülést kifejező és a tudományt előmozdító tudománypolitikának elvi alapvetésként kellene irányt mutatnia minden korok számára: „...valamint egyetlen egy kiképzett emberi velőben több magához vonzó, több magában elolvasztói erő van, mint ezer üres vagy zagyvateli főben, éppen úgy terjeszthet nemzetiséget is egyedül felsőbbség és semmi egyéb; midőn a’ legszentebb buzgalom, a’ legdicőbb vitézség, a’ legszilárdabb akarat, mellyekkel jól irányozva – megengedem – ezer csatát lehetne nyerni, nemcsak hogy egy hüvelyknyivel sem mozdítják elő a’ magyarság ügyét, de éppen

ellenkezőleg a' lehető legaggasztóbb veszélybe bonyolítják azt, hahogy ezen felette nagy dicséretre méltó tulajdonok háttérében nem világlik az erkölcsi felsőbbtség ellentállhatlan súlyával a' civilisationak varázshatalma.” (Széchenyi 1842, 37.) A szellemi, kulturális és tudományos tőkének ezt a páratlan hatalmát tette a magyar nemzetpolitika centrális mozgatóerejévé az a kultúrpolitikus is, az Akadémia 20. században végig érvényesülő finanszírozási modelljét kidolgozó Klebelsberg Kuno, akinek 150 éves születési évfordulójáról a kiállítás ugyancsak megemlékezett.

Az Akadémia saját, kivételes értékű művészeti, könyvtári és kéziratári gyűjteményének a bemutatását végül egy másik kiállítás vállalta magára, amely csakugyan 2025 novemberének első hetében, az előző után fél évvel nyitott meg *200 év kincsei* címmel, és 2026 decemberéig nyitva tart. Helyszíne az intézmény Széchenyi téri székháza lett, nevezetesen azok a harmadik emeleti, eredetileg – a Szépművészeti Múzeum felépítéséig – az Országos Képtár elhelyezését biztosító, s így Pest-Buda első állandó, nyilvános kiállítási teréül szolgáló termei, amelyeket közel egy évtizede, súlyos statikai problémák miatt le kellett zárni, s amelyeknek felújítása – gyakorlatilag újjáépítése – az elmúlt éveket meghatározó, a székházrekonstrukció első szakaszát jelentő munkálatok utolsó ütemében készült el. A harmadik emelet a 2024. év jó részében a belső lépcsőházakon át nem is volt megközelíthető, csakis a munkásokat és az építési anyagokat emelő, külső liften, s még 2025 tavaszi hónapjaiban is csak remélni tudtuk, hogy novemberre megnyitható lesz. A Művészeti Gyűjtemény és a Kézirattár vezetői, Ugry Bálint és Babus Antal azonban hosszú ideje nagyon alapos koncepcióval készültek (az utóbbinak a kiállítási vezetője már a megnyitóra készen állt: Babus 2025), s így lehetőségessé vált megfelelni annak a kihívásnak is, hogy a kiállítást végül szűk két hét alatt kellett felállítani. A munkához ugyanis csak a Nemzeti Múzeumban rendezett kiállítás bezárását követően lehetett hozzáfogni, mert a mindkét helyen szereplő műtárgyak mellett az ott debütált, minden korszerű kiállítástechnikai rendszerrel felszerelt tárlók átszállítása is szükséges volt hozzá. Ebben az esetben is példátlanul nagy sikernek örvendhetünk: a nagyvonalú, elegáns és esztétikus, gépészetileg is jelentősen korszerűsített kiállítási termék lélegzetelállító gazdagságú és szépségű tárlat helyszínéként váltak a kultúra iránt érdeklődő budapesti és hazai nagyközönség új célpontjává.

Az évforduló legrepresentatívabb eseményei természetesen mind hasonló központi koordinációt kívántak, másként nem lettek volna összefoghatók, megvalósíthatók. Ilyen volt a 2025. május 5-i, az emlékezősorozatot indító akadémiai közgyűlés, amelyet a tudománypolitikáért felelős miniszter mellett az államelnök is megtisztelt a jelenlétével, mindketten üdvözlő beszédet mondtak. A tudományos díszelőadást Kecskeméti Gábor tartotta, a kora újkortól a 19. századig ívelő tudománytörténetben annak a tanulságait mutatva fel, hogy az alap- és az alkalmazott kutatások megkülönböztetése, az azokra felkészítő felsőoktatás mindkét pólusának differenciált kialakítása milyen régi és jól bevált európai hagyományokra megy vissza, s hogy ugyanakkor az élettudományok, a matematikai és természettudományok meg a bölcsészet- és társadalomtudományok csakis egymást elismerve, a másik hatását felerősítve, kölcsönös tiszteletben összemunkálva támogathatnak erős és boldog nemzetet. (Az előadás azóta megjelent: Kecskeméti 2025a.)

Széchenyi 1825-ös felajánlásának tényleges, novemberi naptári évfordulója ugyancsak erősen koordinált szervezőmunkát követelt. A nagycenki sírboltban való koszorúzás, a sopronpusztai akadémiai erdőben való hársfaültetés és a Felsőbüki Nagy Pálra való fertőszentmiklósi emlékezés már sok év óta bevett hagyománynak számítanak, különlegesség volt azonban, hogy november 3-án Pozsonyban a Magyar Tudományos Akadémia és a Szlovák Tudományos Akadémia – a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács bevonásával – közös konferenciát szervezett *Magyar–szlovák tudományos kapcsolatok az Akadémia történetében és jelenében – Kontakty maďarskej a slovenskej vedy v dejinách a súčasnosti akademie* címmel. Mindkét akadémiaelnök ünnepi köszöntője után magyar részről Kecskeméti Gábor, szlovák részről Miroslav Tibor Morovics tartott előadást (a magyar előadó *Akadémiát teremtő nemzet – nemzetet teremtő Akadémia* című szövege azóta megjelent: Kecskeméti 2025b), majd egy nyelvtudomány- és egy folklorisztika-történeti előadás következett. Hosszú távú kutatási együttműködés megalapozására ad esélyt az, hogy a két nyitóelőadó teljes szemléleti párhuzamban, sőt terminológiai egybehangzásban tárgyalta az Akadémia működésének 19. századi szakaszát, beleágazva azt a Magyar Királyságot szétfeszítő nemzeti törekvések szellemi előkészítésének eszmétörténeti és a Kárpát-medencei nyelvleírás és népismeret tudománytörténeti folyamataiba, megvonva azt a mérleget, hogy az Akadémia tagjai és intézményes programjai több, ma már önálló állammal rendelkező nemzet tudományos és kulturális törekvéseit is igényesen kifejezték és fejlesztették.

A pozsonyi emlékezés után az Akadémia vezetésének még aznap este Budapesten voltak újabb kötelezettségei. A Zeneakadémia nagytermében a Nemzeti Filharmonikus Zenekar adott díszhangversenyt Vashegyi György vezényletével és Balázs János zongoraművész közreműködésével a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletére,

majd fogadásra került sor, amelyen az illusztris hazai vendégek mellett már jelen voltak több tucat tudós társaság és nemzetközi tudományos szervezet vezetői és képviselői a világ minden pontjáról. Ők azért utaztak Budapestre, hogy másnap, november 4-én egy, felerészben a Magyar Tudományos Akadémiát köszöntő, felerészben a jelenkori tudományos tanácsadás, tudománykommunikáció és a tudománytalan nézetekkel szembeni fellépés lehetőségeit és hatékony módjait megvitató nemzetközi rendezvényen osszák meg egymással tapasztalataikat. Harmadnap, a Jubileumi Tudományünnep nyitórendezvényén mutatta be a Magyar Nemzeti Bank és a Magyar Posta az akadémiai évfordulóra általuk kibocsátott, különféle címletű emlék- és forgalmi érmeiket, első napi bélyegzéssel ellátott bélyeget és bélyegblokkot. Ugyanezen a héten sorra került még az említett akadémiai kiállítás megnyitója, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ünnepi rendezvénye, a novemberi tudományhónapot gondozó öt területi akadémiai bizottság közös nyitóeseménye és aulakiállításának megnyitója, sőt az MTA200 EB is emléknapot tartott, a tizenegy osztály egy-egy tudomány- vagy intézménytörténeti előadása mellett nyitóelőadásként annak a Berzeviczy Albert akadémiaelnöknek a pályaképét mutatva fel, aki az első akadémiai centenárium megemlékezéseit irányította száz évvel ezelőtt. A Szépművészeti Múzeummal közös konferenciánk Ferenczy István szobrász akadémikusunk emlékezetét állította középpontba novemberben, a Zeneakadémiával (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) decemberben tartottunk közös konferenciát *Zene és tudomány – zenetudomány* címmel. Nem tárgyalhatjuk még részleteiben a Nemzeti Színházzal és a nemzeti színház nevet viselő vagy hasonló funkciót betöltő vidéki és határon túli magyar színházi műhelyekkel való együttműködést, mert ennek eredményei, a tudománytörténet nagy alakjait és a tudomány mindenkori etikai problémáit bemutató előadások majd 2026-ban kerülnek színre mindenütt az Akadémia támogatásával.

A központi koordinációban megvalósuló események mellett talán még nagyobb súlyúak azok a rendezvények, amelyekhez az MTA200 EB „csak” a logisztikai támogatást és a finanszírozást biztosítja, a kezdeményező-készség és a tartalmi kimunkálás az egyes osztályok és néhány további akadémiai intézmény feladata és érdeme. 2025 májusa és 2026 decembere között (a nyári két-két hónap kivételével) minden hónapban egy-egy akadémiai osztály szervezhet osztályhónapot a budapesti székházban: igénye szerint (akár nemzetközi) nagykonferenciát, kisebb workshopot, könyvbemutatót, sajtóbeszélgetést, ismeretterjesztő előadást, koncertet, célozhat szorosan a szakmai befogadókra éppúgy, mint az érdeklődő nagyközönségre, készíthet és bemutathat médiatartalmakat, és nemcsak a kisebb és nagyobb előadó- és tárgyalótermeket veheti igénybe, hanem övé a székház bejárati aulája is, ahová kiállítást szervezhet a saját tudomány- és intézménytörténetének tárgyaival, képeivel, szövegeivel és virtuális tartalmaival. Pontosan úgy van, ahogyan erre kezdettől fogva számítani lehetett: az egyes osztályok ambíciójuk és kreativitásuk mértékében, változó módokon, de többnyire vonzó, közönségcsalogató eszközöket találva töltik meg érdemi tartalommal ezt a lehetőséget, amely különlegesen intenzív figyelmet biztosíthat a társadalom javára való munkálkodásuk megmutatásának. A sort 2025 májusában az MTA határon túli bizottsága (Kolozsvár) és testületei (akadémiai tanácsok és diaszpórábeli szerveződések) nyitották meg, majd júniusban a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya következett. Rendkívül erős példát mutattak fel: közel negyedszáz tudományos és tudománypopularizáló rendezvénnyel töltötték meg a hónapjukat, a tematikus konferenciák mellett külön középiskolásoknak és egyetemistáknak szánt programokat szerveztek, bemutatták a 2019-ig az Akadémia által irányított kutatóhálózatban létrejött, alapvető fontosságú humán tudományi kézikönyveket, tartottak székfoglaló előadásokat, koncerteket, akadémiai *Ki nyer mát* és *Lyukasórát*. A fizikusok szeptemberi tudományhónapjában a látványos, kísérletes bemutatók és az atomfizikai tárgyú előadások domináltak, a történészek októberben elsősorban konferenciákat tartottak. Az osztályokon túl sorra kerülnek még a tudományhónapokban a hazai területi bizottságok, az alapításának 200. évfordulóját 2026-ban ünneplő MTA KIK, az FKA. A *Magyar Tudomány* minden hónapban kedveslélő közöl a soron következő tudományhónap eseményeiről.

Az évfordulós emlékezéshez kezdettől fogva egy kiadványsorozat terve is kapcsolódott. Első ízben jelent meg olyan kézikönyv, amely az Akadémia eddig működött összes elnökének és főtítkárának pályáját a tudományos és tudományszervezői munkásságukat kifejtő portrétanulmányokban mutatja be (Szilágyi 2023). Fontos és revelatív áttekintés készült az Akadémia mindenkori támogatóiról; ők természetesen már olyan örömdetesen sokan voltak, hogy ebből nem névsorolvasás lett, hanem az Akadémia javára adományozókat változó rétegződésükben bemutató olyan társadalomtörténeti elemzések, amelyek a hivatásosodás, a fontosabb értelmiségi hivatásrendek kialakulásának történetét is meg tudták ragadni (Klement 2024). Két tudós levéltáros, Szőgi László és Hay Diana közös kötetben írta meg az Akadémia kétszáz évének rövid történetét, a 20. század végére és a 21. századra vonatkozóan hiánypótló alapkutatásokat is elvégezve ehhez; a művet gazdag illusztrációs anyag kíséretében, magyar és angol nyelven is megjelentették (Hay–Szőgi 2025a; Hay–Szőgi 2025b). Támogatásunkkal jelent meg Csorba László Széchenyi-monográfiájának új, átdolgozott kiadása (Csorba 2024). Az MTA200 EB egyes kiadványok esetében nemcsak a megjelentetést, hanem a hozzájuk szükséges kutatási fázist is támogatni tudta: így

finanszíroztuk Széchenyi István és Eötvös József levelezésének feltárását és sajtó alá rendezését; az Eötvös-levelezés megjelentetése folyik, míg a Széchenyi-levelezés elsődleges közlési platformja az online közzététel (URL1), de az Akadémia ügyeiben folytatott levelezéséből egy válogatás könyvként is megjelent, számos levél magyar fordítását elsőként közölve (Széchenyi 2024). Az alapításakor mindenekelőtt a magyar nyelv ápolására és fejlesztésére létrehozott Akadémiának a magyar nyelvtudomány műveléséhez való kapcsolódási pontjairól egy szintetizáló teljességű, épp ezerlapos kötet készült (Tolcsvai Nagy 2025), s benne 34 tanulmány tárgyal olyan kérdéseket, mint a nyelvelírás és a standardizálás, a szótárak és a nyelvtanok, a nyelvváltozatok és a határon túli magyar nyelv kutatása, a nyelvi kodifikáció (a helyesírás, a nyelvhelyesség, a nyelvművelés, a szakterminológia területén) és egyes szakterületi munkálatok (névtan, számítógépes nyelvészet, finnugor nyelvtudomány). Az Akadémiával egyidős, vagyis 2025-ben szintén bicentenáriumát ünneplő két hajdani író akadémikusról ugyancsak megemlékeztünk. Jókai Mórról tanulmánykötet jelent meg, amelynek 14 tanulmánya Jókai és az Akadémia, továbbá Jókai és a nyelvtudomány, a folklorisztika, az antropológia, az esztétika, a zenés színház, a (francia és orosz) komparatiztika, a történettudomány, a kommunikáció, a pszichológia, a szociológia, a botanika, a csillagászat kérdését tárgyalja (Eisemann-Rózsafalvi 2025). Lévy József már korábban közzétett önéletrajzi feljegyzései és szónoklatai (Lévy 2001; Lévy 2018) mellé most forráskiadásban sikerült megjelentetni teljes költői életművének testes korpuszát (Lévy 2025). Kosztolányi Dezső nem volt ugyan az Akadémia tagja, de tagja lett az Akadémia első írótagjának emlékét őrző és az Akadémiával egy évszázadon át szimbiózisban élő Kisfaludy Társaságnak; Kosztolányi nyelvművészetéről Dobos István monográfiája jelent meg támogatásunkkal (Dobos 2025). A Miskolci Területi Bizottság 81 észak-magyarországi tudós munkásságának beható ismertetését foglalta lexikonba (Kocsis-Jakab 2025). 2026-ban az emlékévé további kötetei látnak napvilágot.

Az MTA200 EB munkájában nem jelentéktelen részt foglalt el az audiovizuális tartalmak gondozása, fejlesztése, a médiamegjelenések tervezése (televízió-, rádió-, sajtómegjelenések, a marketingszakmában csak outdoornek nevezett egyéb felületek: óriásplakátok, molinók, hirdetőtáblák, járművön kívüli és belüli reklámhelyek stb.). A Kommunikációs Főosztály nagyon aktívan és invenciózusan vette ki a részét e feladatokból. Sok hónapnyi közös munkával fejlesztettük ki azt a mesterséges intelligenciát is munkára fogó, animációs rövidfilmet, amely egykorú fényképfelvételek látványos megmozdításával mondja el az Akadémia 19–20. századi történetét. A filmet levetítettük az ünnepi közgyűlésen, s a közgyűlés minden tagja egy különleges médialejátszón is megkapta. Készült belőle angol nyelvű változat is, ezzel többek között novemberi nemzetközi konferenciánk vendégeit ajándékoztuk meg. *Nekem a tudomány* címmel készült el egy tudósportré-sorozat 22 epizódja, amelyeket a köztelevízió is vetített. Régi akadémikusok mána szóló üzeneteiből válogat kisfilm-sorozatunk, amelyből már 11 részt állítottunk össze. Lendület-projektvezetők mutatkoznak be tízrészes sorozatunkban. Az *Akadémiai percek* rádiós sorozatából 31 rész ment le nagy sikerrel országos sugárzású csatornákon. A Kézirattár kincseinek bemutatásából előkészületben van egy látványos sorozat *Kesztyűs kézzel* címmel. Az érdekesség és a pontos informálás arányát szerencsésen találta el az a húszrészes plakátsorozat, amely a budapesti metrószerelvények utasait célozta meg. 2024 áprilisában indult el az MTA200 honlapja, amely azóta is részletesen bemutatja az emlékévé történéseit, kiadványait, történeti portrékat és érdekességeket közöl, rendezvénytárával pedig megpróbálja követni és közhírré tenni a bicentenáriumi év eseményeit (URL2).

A 2010/2020-as évek fordulóján, a székházrekonstrukció és a pandémia megpróbáltatásai közepette kihalttá vált akadémiai székház ma építészeti értelemben is a régi fényében ragyog, lépcsőházait és folyosóit pedig látogatók soha nem látott özöne árasztja el. Visszatértek a tudomány képviselői, az egyes szakmák szerveződései: ritka az a nap, amikor ne kerülne sorra az osztályhónapok valamely tematikus rendezvénye, gyakran párhuzamosan több helyen is telt ház van. Emellett az érdeklődő nagyközönség is megjelent. A harmadik emeleti kiállítás és az osztályok havonta változó aulakiállításai széles közönséget vonzanak. Az Akadémia felkerült a megbecsült budapesti rendezvényhelyszínek térképére, visszajáró törzsközönséget toborzott, de egyszeri látogatóknak, diákcsoportok, nyugdíjasklubok, hagyományörző közösségek gyakran több száz kilométert leküzdő kirándulásainak is a célpontjává vált. A lépcsők diákcsoportok dübörgésétől hangosak, a ruhatárba megerősített szolgálatot és pótfogasokat kellett beállítani. Az évfordulós rendezvények tehát, úgy látszik, elérték azt a stratégiai célt, hogy az Akadémia tevékenysége, az itt alkotó tudósok munkássága, az intézmény- és tudománytörténetre való emlékezés a tudomány és a kultúra iránt nyitott nagyközönség érdeklődésének középpontjába került. Mint már annyiszor, ezúttal is bebizonyosodott: aki a múltba tekint, annak valamilyen módon a jelenét is látnia, értékelnie kell, majd annak alakítására is képessé válik, sőt a jövő felé mutató irányokat is meg fog pillantani.

Hivatkozások

- Babus Antal (2025). *Borúra derű: A 200 éves Akadémia kincsei. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ kiállítása 2025. november 5-től 2026. december 13-ig*. Budapest: MTA KIK.
- Csorba László (2024). *Széchenyi István*. Budapest: MTA–HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Dobos István (2025). „*A honni nyelvet mívelni és gyarapítani*”: *Kosztolányi nyelvművészete*. Budapest: Universitas Kiadó.
- Eisemann György – Rózsafalvi Zsuzsanna, szerk. (2025). *Jókai Mór és a tudományok*. Budapest: MTA–ELTE HTK.
- Hay Diana – Szögi László (2025a). *A Magyar Tudományos Akadémia képes története 1825–2025*. Budapest: MTA–ELTE HTK.
- Hay, Diana – Szögi, László (2025b). *An Illustrated History of the Hungarian Academy of Sciences 1825–2025*. Budapest: MTA–ELTE RCH.
- Hegyí Pál (2024). „2025-ben kétszáz éves az MTA – Az ünnepi előkészületekről, 1, »Az Akadémia a nemzet tanácsadója« – Interjú Kecskeméti Gábor irodalomtörténésszel, Az Akadémia és Könyvtára 200 éves Évfordulójának Megünneplését Előkészítő Elnökségi Bizottság elnökével; 2, Az előkészítés és eddigi eredményei, tervezett kötetek és események.” *Magyar Tudomány*, 185, 5, 583–600. DOI:10.1556/2065.185.2024.5.1.
- Kecskeméti Gábor (2025a). „»...munkálkodni, hogy az embereket boldogabbaknak hagyjuk, mint találtuk«: Tudományelméleti modellek és tudományszervezési hagyományok a Magyar Tudományos Akadémia alapításában.” *Magyar Tudomány*, 186, 11, 2243–2260. DOI:10.1556/2065.186.2025.11.16.
- Kecskeméti Gábor (2025b). „Akadémiát teremtő nemzet – nemzetet teremtő Akadémia: A Magyar Tudományos Akadémia 200 éve a magyar szellemi életben.” *Irodalomtörténeti Közlemények*, 129, 677–684. DOI:10.56232/ItK.2025.6.01.
- Klement Judit, szerk. (2024). *A Magyar Tudományos Akadémia mecénásai*. Budapest: MTA–HUN-REN BTK.
- Kocsis Károly – Jakab Nóra, szerk. (2025). *Észak-magyarországi tudós portrék*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- Lévay József (2001). *Szentpéteri üres fészek: Napló 1892–1917*. Szerk. Porkoláb Tibor. (2 köt.) Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár–Herman Ottó Múzeum–Miskolci Egyetem BTK Textológiai Műhely.
- Lévay József (2018). *Emlékdái és emlékbeszédei*. Szerk. Porkoláb Tibor. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár.
- Lévay József (2025). *Költeményei: I, 1846–1880; II, 1881–1918*. Szerk. Porkoláb Tibor. Miskolc: II. Rákóczi Ferenc Könyvtár–Miskolci Egyetem.
- Széchenyi István (1842). *A' magyar Academia körül*. Pest: Trattner–Károlyi.
- Széchenyi István (2024). „...a Tudós Társaság dolgában”: *Válogatás Széchenyi István gróf levelezéséből*. Szerk. Czinege Szilvia. Budapest: MTA–HUN-REN BTK.
- Szilágyi Adrienn, szerk. (2023). *A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtitkárai*. Budapest: MTA–HUN-REN BTK.
- Tolcsvai Nagy Gábor, szerk. (2025). *Az élő Akadémia kétszáz éve: A nyelvtudomány és az MTA*. Budapest: MTA–ELTE HTK.

URL1: <https://szecsenyilevelezes.abtk.hu>

URL2: <https://mta200.hu>